

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
FILOZOFSKI FAKULTET
ODSJEK ZA PEDAGOGIJU

**PRIVATIZACIJA VISOKOŠKOLSKOG OBRAZOVANJA U
REPUBLICI HRVATSKOJ**

Diplomski rad

Maja Franjkić

Zagreb, 2017.

Sveučilište u Zagrebu

Filozofski fakultet

Odsjek za pedagogiju

**PRIVATIZACIJA VISOKOŠKOLSKOG OBRAZOVANJA U REPUBLICI
HRVATSKOJ**

Diplomski rad

Maja Franjkić

Mentor: Doc. dr. sc. Koraljka Posavec

Zagreb, 2017.

SADRŽAJ

1	UVOD	1
2	OBRAZOVANJE	4
2.1	VISOKO OBRAZOVANJE	7
3	PRIVATIZACIJA OBRAZOVANJA	11
3.1	UZROCI PRIVATIZACIJE OBRAZOVANJA.....	16
3.2	PREDNOSTI I NEDOSTACI PRIVATIZACIJE OBRAZOVANJA.....	18
4	JAVNO I PRIVATNO VISOKO OBRAZOVANJE U REPUBLICI HRVATSKOJ	22
4.1	FINANCIRANJE VISOKOG OBRAZOVANJA U REPUBLICI HRVATSKOJ ...	25
4.2	ODNOS JAVNIH I PRIVATNIH VISOKIH UČILIŠTA – PRIMJER EKONOMSKIH UČILIŠTA	27
4.3	STUDENTSKA PERCEPCIJA KVALITETE USLUGA JAVNOG I PRIVATNOG VISOKOG OBRAZOVANJA.....	28
4.4	DEKLARACIJA O ZNANOSTI I VISOKOM OBRAZOVANJU NASUPROT PRIVATIZACIJI VISOKOG OBRAZOVANJA.....	30
5	PRIVATIZACIJA VISOKOG OBRAZOVANJA U REPUBLICI HRVATSKOJ.....	33
5.1	OSNIVANJE PRIVATNIH VISOKIH UČILIŠTA	35
5.2	PROGRAMSKA DIVERZIFIKACIJA.....	37
5.3	SOCIJALNA PRAVEDNOST PRIVATNOG VISOKOG OBRAZOVANJA U REPUBLICI HRVATSKOJ	41
5.4	OKVIR ZA VREDNOVANJE PRIVATIZACIJSKIH PROGRAMA	43
5.4.1	Sloboda izbora.....	44
5.4.2	Produktivna učinkovitost.....	44
5.4.3	Pravednost	46
5.4.4	Socijalna kohezija	47
6	ZAKLJUČAK	48
	LITERATURA.....	51

Privatizacija visokoškolskog obrazovanja u Republici Hrvatskoj

Sažetak

Privatna visoka učilišta u nekim su zemljama dio tradicije, a u nekima pak novija pojava nastala kao odgovor na povećanu potražnju za visokim obrazovanjem. U Republici Hrvatskoj radi se o potonjem. Ovaj rad pokušaj je istraživanja trenutnog stanja privatnih visokih učilišta u Republici Hrvatskoj, pozitivnih i negativnih doprinosa koje ona imaju na visokoškolski sustav, ali i na cijelo društvo. Cilj rada donekle je i načinjanje teme koja je nedovoljno istražena i u hrvatskoj javnosti nejasno prezentirana. Proučavanjem dostupnih informacija o privatnim visokim učilištima uočeni su nedostaci koji su ujedno i najčešći razlog da je privatno visoko obrazovanje u Republici Hrvatskoj na dnu ljestvice visokoobrazovnog sustava, uz iznimku elitnih privatnih učilišta. Usprkos tome, privatizacija obrazovanja omogućila je prihvata viška studentske populacije, a stvaranjem tercijarno obrazovanog kadra doprinosi razvoju hrvatskoga društva.

Ključne riječi: visoko obrazovanja, privatna visoka učilišta, Republika Hrvatska

Privatization of higher education in the Republic of Croatia

Abstract

Private higher education institutions in some countries are part of tradition, but in some are recent phenomenon created in response to the increased demand for higher education. In Croatia, it is the latter. This work is an attempt to research the current state of private higher education institutions in the Republic of Croatia, the positive and negative contributions that they have on the higher education system, but also on the whole society. The objective of this work is to explore the theme of the Private Higher Education Institutions that was not researched enough and the Croatian public is vaguely aware of it. Studying the information available on the private higher education institutions I have been observed deficiencies. These deficiencies are the most common reason that the private higher education in the Republic of Croatia is at the bottom of the higher education system. Elite private colleges are exception. Nevertheless, the privatization of education has enabled the acceptance of excess student population, and the creation of tertiary educated people contributes the development of Croatian society.

Key words: higher education, private higher education institutions, Republic of Croatia

1 UVOD

Privatizacija obrazovanja ima sasvim negativne i prijeteće konotacije, povezana je s povećanjem nejednakog pristupa obrazovanju kao i s lošim utjecajem na socijalnu koheziju.

Ili, privatizacija obrazovanja je pozitivan pokret, koji znači povećanje resursa za obrazovanje, učinkovitiju upotrebu resursa i veću fleksibilnost u pružanju obrazovnih usluga.¹

Gore navedeni stavovi pokazatelj su jednako podijeljenog javnog mišljenja o privatizaciji obrazovanja. Dok jedni negoduju, pa čak i osuđuju osnivanje privatnih visokih učilišta kao i one koji ih pohađaju, drugi odobravaju trend koji je u nekim svjetskim zemljama, poput Sjedinjenih Američkih Država, više pravilo nego iznimka. Naime, u Americi postoje brojna privatna visoka učilišta s dugom tradicijom iza sebe. Visokoobrazovni sustav europskih zemalja po svojoj tradiciji razlikuje se od američkog. U Europi je ustaljeno poimanje obrazovanja kao javnog dobra zbog čega se i briga za obrazovanje prepušta državi. Većina visokih učilišta u Europi i dalje je javna. No, na samom istoku Europe možemo govoriti o većem broju privatnih učilišta od prosjeka, a do kojih su doveli složeni povijesni i politički razlozi. Republika Hrvatska spada u red zemalja u kojima je privatno visoko školstvo relativno novija pojava. Zbog efekta novosti, kao i duge tradicije javnog školstva ne treba čuditi negodovanje naspram privatizacije visokog obrazovanje u Hrvatskoj. Dapače, već od same riječi „privatizacija“ u hrvatskom kontekstu teško je ostati bez predrasuda zbog mutne političke prošlosti. No, bitno je istaknuti, da su za razliku od pretvorbenih poduzeća, hrvatska privatna učilišta uglavnom novoosnovana, bez prethodne povijesti djelatnosti s predznakom javnoga. Pitanje predrasuda u hrvatskom društvu je nezaobilazno, no predrasude ipak nisu pravi pokazatelj privatnog visokog školstva u Republici Hrvatskoj.

Privatna visoka učilišta u Republici Hrvatskoj odraz su širih globalnih trendova. Ponajprije možemo istaknuti ideologiju koja promovira privatizaciju i tržišne mehanizme izvan njihovog zamišljenog dometa. Naime, moderna društva su uvidjela mogućnost primjene ekonomskih načela na širi društveni život. Naravno, isključivo potaknuta željom za napretkom kakav je vidljiv i u poslovnom svijetu, no još uvijek možemo reći, s upitnim ishodom. Na globalnoj razini formirale su se ideje koje su se počele pretvarati u djela. Nezamislivo je postalo stvarnost.

¹ Belfield, Levin 2002

Djelatnosti koje su bile potpuno i neprikosnoveno javne, otišle su u privatne ruke. Tako se počelo događati i s obrazovanjem. Trend je nastao, i došao je i do Republike Hrvatske.

No, ekonomska zbivanja i njihov prošireni utjecaj na društva diljem svijeta samo su dio uzroka privatizacije obrazovanja. Kako u Hrvatskoj, tako i u svijetu, na cijeni je ljudski kapital. Moderna društva ulažu u obrazovanje, stvarajući tako ljudski kapital. A pojedinci tih istih društava svjesni su da sve više ovise o obrazovanju i stupnju obrazovanja koji su postigli, stoga i oni, koliko mogu, ulažu u svoje obrazovanje. I dolazimo do situacije ponude i potražnje. Naime, države katkada nisu u mogućnosti pružiti onoliko obrazovanja koliko se zahtijeva. Svoju priliku tu vidi upravo privatni sektor. Osnivanjem privatnog visokog učilišta privatni sektor je u mogućnosti upisati višak studentskog tijela upravo u svoju instituciju.

Možemo reći da su privatna visoka učilišta u Republici Hrvatskoj proizvod globalnih ekonomskih trendova, nove visokoobrazovne politike, povećane potražnje i nedovoljne ponude na prostoru javnog visokog obrazovanja, masifikacije obrazovanja, ali i promjena na tržištu rada.

Zakoni Republike Hrvatske nedugo nakon njenog osamostaljenja omogućili su privatne inicijative na području visokog obrazovanja. Od tada do današnjeg dana osnovalo se nekoliko desetaka privatnih visokih učilišta. Ona su uglavnom orijentirana na stručno obrazovanje i to uglavnom ekonomskog kadra. Usmjereni su na aktualno tražena zanimanja.

Razlozi negodovanja zbog privatnog visokog obrazovanja u Republici Hrvatskoj mogu se pronaći u prosječno visokoj cijeni školarine privatnih učilišta, koja je u nesrazmjeru s lošom gospodarskom situacijom zemlje i prosječnim primanjima stanovništva. Pitanje financiranja privatnog obrazovanja za mnoge je kamen spoticanja te pokazatelj nečega elitnog u hrvatskom društvu. „Blokade“ su se održavale na javnim visokim učilištima radi mnogo manjih iznosa školarina nego li su to na privatnim učilištima. Te se možemo upitati je li hrvatsko društvo u takvom sustavu iščitilo naznake društvene nejednakosti i uskraćivanja pristupa visokom obrazovanju.

Negodovanje se možda događa i zbog gore spomenutog efekta novosti. Moderno hrvatsko društvo je naviknulo na brigu države o obrazovanju, a sada najednom tu brigu može voditi i privatni sektor. Novost je kako na globalnoj sceni, tako i na hrvatskoj, sve jači pogled na obrazovanje kao na privatno dobro, u koje bi stoga pojedinac trebao ulagati više nego dosada. Takav nazor u skladu je s privatnim obrazovanjem, koje u hrvatskom kontekstu iziskuje visoka ulaganja.

Usprkos svemu, sigurno je da privatna visoka učilišta u mrežu hrvatskih učilišta unose nešto novo, različito, te potiču cijeli sustav na izvrsnost, potičući zdravu kompeticiju. Također, nude priliku onima koji je možda inače ne bi imali, ali i izbor onima koji traže nešto drugačije.

Privatizacija visokog obrazovanja u Republici Hrvatskoj, nažalost, još uvijek je nedovoljno obrađena tema. Podaci o radu privatnih učilišta, učinku na tržište rada, kvaliteti studija su skromni. No, s porastom infrastrukture privatnih učilišta i utjecajem koje će privatno visoko obrazovanje izvršiti na društvo za očekivati je pomnije bavljenje ovom tematikom na razini hrvatskog društva.

2 OBRAZOVANJE

Jedan od bitnijih pojmova 21. stoljeća, pojam koji ima moć odrediti budućnost pojedinca, ali i društva, pojam je obrazovanja. Brojne su definicije obrazovanja, ali sve ukazuju na važnost koju obrazovanje ima u oblikovanju čovjeka i društva. Jedna od definicija kaže da obrazovanje možemo shvatiti kao „zadovoljavanje spoznajnih, doživljajnih i psihomotornih interesa pojedinca aktivnim usvajanjem i daljim razvijanjem određenih kulturnih i civilizacijskih dostignuća. Tako se razvijaju intelektualne, emocionalne i tjelesne sposobnosti, te je obrazovanje u funkciji samoaktualizacije, ali i stvaraju pretpostavke za dalji razvoj znanosti, umjetnosti i tehnologije.“² Obrazovanjem društvo djeluje na pojedinca te za cilj ima „njegovo uzdizanje i izrastanje u ljudsko biće u najpunijem smislu riječi.“³ Obrazovanje prema Gudjonsu treba „tumačiti kroz odnos prema jastvu i prema svijetu, koji nije samo receptivan, već je to i mijenjajuće, produktivno sudjelovanje u kulturi, postizanje individualnosti i društvenosti.“⁴

Obrazovanje je bitno za izgradnju dobrog društva i u tome ono ima trostruku ulogu:

1. Obrazovanje je čimbenik koji pridonosi gospodarskom rastu i razvoju;
2. Obrazovanje treba služiti ljudima da bolje upravljaju sami sobom i da istinski uživaju u životu;
3. Obrazovanje je temeljna pretpostavka demokracije.⁵

Obrazovanje se odvija u organiziranom sustavu. Svako razdoblje ima svoj odgojno-obrazovni sustav, te svoj tip odgojno-obrazovnih pravila i normi koji su stavljeni pred pojedince, a plod su života u zajednici i izraz njezinih potreba. Odgojne i obrazovne sustave današnjeg vremena nisu stvorili pojedinci, nego su oni povezani s cjelokupnom poviješću čovječanstva. Ukoliko stvaranje i razvijanje odgojno-obrazovnog sustava promatramo odvojeno od povijesnih okolnosti, oni postaju nerazumljivi. „Kroz povijest svakoga naroda iskristalizirao se čitav jedan skup njemu svojstvenih gledanja na čovjekovu prirodu, na vrijednost pojedinih ljudskih vrlina, na prava i na obveze, na društvo, na pojedinca, na napredak, na znanost, na umjetnost itd., koja tvore temelj duha toga naroda. Svakoj je vrsti odgoja i obrazovanja, bez obzira na to dobivaju

² Bognar, Matijević, 1993., str. 15.

³ Durkheim, 1996., str. 63.

⁴ Gudjons, 1993, str. 162.

⁵ Galbraith, 2007.

li je bogati ili siromašni i usmjeruje li na intelektualna ili na proizvodna zanimanja, osnovna zadaća da ta gledanja usade u svijest mladeži.“⁶

Obrazovan čovjek je promijenjen čovjek, obogaćen znanjima, poučen odgovornostima, svjestan svoga okruženja i osposobljen za djelovanje u društvu pridonoseći izgradnji istoga. Moderne države brinu se za obrazovanje svoga stanovništva, svjesne toga da izgrađujući kvalitetan obrazovni sustav i oslanjajući se na isti ulažu u razvoj i napredak vlastitog društva.

Natjecanje na globalnoj razini i težnja za konkurentnim gospodarstvima natjerala je nacionalne vlade i regionalna udruženja da pažnju dodatno usmjere na obrazovanje. Primjer imamo u Europskoj Uniji, koja u strateškim dokumentima, poput Lisabonske strategije, važnost stavlja upravo na obrazovanje i ulaganje u obrazovanje. Obrazovanje je neizmjerljivo bitno, jer izgrađuje gospodarstvo temeljeno na znanju, te doprinosi rastu i razvoju gospodarstva, a samim time i države. Obrazovanje je bitno i zbog doprinosa socijalnom uključivanju nezaposlenih, siromašnih i isključenih. „Društvene koristi od obrazovanja uz sve navedeno uključuju i koristi kao što su niže stope kriminala, bolje zdravlje populacije, jačanje društvene kohezije te povećanje kvalitete političkih procesa zbog bolje obaviještenosti građana.“⁷

Obrazovni ciljevi imaju društveni i individualni aspekt. „Obrazovni cilj s društvenog aspekta osigurava daljnji razvoj kulturnih i civilizacijskih dostignuća određenog društva, a s individualnog aspekta osigurava zadovoljavanje spoznajnih, doživljajnih i psihomotornih interesa pojedinca.“⁸ Obrazovanje utječe na civilizaciju kojoj pripadamo, mijenja je, oblikuje, čini da raste i napreduje, čemu svjedoče brojna otkrića modernog doba. Obrazovanje iznjuduje nove umjetnike, znanstvenike, radnike, ali i nove ljude. Obrazovanje mijenja percepciju svijeta u kojem živimo, proširuje je i obogaćuje, mijenja percepciju nas samih, ispunja nas novim sposobnostima, osvješćuje i priprema za život. Čineći toliko i mnogo više obrazovanje ispunja postavljene ciljeve.

Podržavajući i održavajući obrazovni sustav društvo pokazuje da vodi brigu o svojoj prošlosti, sadašnjosti, ali i budućnosti te preuzima odgovornost za naraštaj koji ga izgrađuje, ali i onaj koji dolazi. Društvo u cjelini postavlja (ne)pisane planove i težnje svoga samoostvarenja i napretka, dok država svojim djelovanjem konkretizira odgovornost i brigu za obrazovanje. Države diljem svijeta imaju izgrađene obrazovne sustave, kroz koje se svakodnevno radi na

⁶ Durkheim, 1996., str. 56.

⁷ Babić, Matković, Šošić, 2006.

⁸ Bognar, Matijević, 1993., str. 113.

ostvarivanju obrazovnih ciljeva. S obzirom na društvenu ulogu obrazovanja, upliv države je podrazumijevajući, a i „kada država ne bi bila stalno prisutna i kada ne bi budno pazila na to da prosvjetna djelatnost ide u određenome društvenome smjeru, ova bi se nužno stavila u službu različitih zasebnih uvjerenja.“⁹

I Republika Hrvatska moderna je zemlja s razvijenim obrazovnim sustavom koji za cilj ima dobrobit pojedinca i društva u cjelini. U najnovijoj Strategiji obrazovanja, znanosti i tehnologije Vlade Republike Hrvatske navodi se da Hrvatska, uz znanost, prepoznaje upravo obrazovanje kao čimbenik koji može donijeti „dugoročnu društvenu stabilnost, ekonomski napredak i osiguranje kulturnog identiteta

- jer je suočena s dinamičnim promjenama u društvu, gospodarstvu i kulturi, u globaliziranom svijetu u kojem nijedna država ne postoji kao izdvojena zajednica
- jer je suočena s izazovima poput primjena novih tehnologija, zaštite okoliša i starenja stanovništva, a koje s uspjehom može rješavati samo uz pomoć znanosti
- jer ima ograničene ljudske, materijalne i prirodne resurse kojima se mora koristiti na najbolji način
- jer je suočena s ograničenim mogućnostima predviđanja dugoročnog razvoja te mora biti spremna na prilagobe.“

Strategija također navodi da je obrazovanje od posebnog javnog interesa, te stoga „država preuzima odgovornost za razvoj i upravljanje obrazovnim sustavom u suradnji s privatnim sektorom.“¹⁰ Strategija je jedan od novijih dokumenata koji ističe važnost obrazovanja u hrvatskom društvu. Na razini države mnogo je takvih dokumenata, ali i zakona kojima je uređen obrazovni sustav.

Dostupnost obrazovanja, pod jednakim uvjetima, u skladu sa sposobnostima zajamčena je Ustavom Republike Hrvatske.¹¹ Obrazovni sustav Republike Hrvatske sastoji se od predškolskog odgoja, osnovnog, srednjeg te visokog obrazovanja. U tom obrazovnom sustavu država je osnovno i srednje obrazovanje učinila obveznim. Sustavu visokog obrazovanja, pak, pristupaju oni pojedinci kojima to omogućava prethodni obrazovni uspjeh, kvalifikacijski postupci ili pak drugi ekonomski, sociološki i kulturološki čimbenici. Iako država jamči dostupnost obrazovanja svima, u skladu sa sposobnostima, svi oni kojima bi to sposobnosti i

⁹ Durkheim, 1996., str 64.

¹⁰ Strategija obrazovanja, znanosti i tehnologije, 2014.

¹¹ Ustav RH, čl. 66

dozvolile ne postižu najviši mogući stupanj obrazovanosti. Zbog važnosti koju visoko obrazovanje ima za razvoj pojedinca i društva, zbog uloge koju igra u napretku države, razvoju kulture, gospodarskoj konkurentnosti, Republika Hrvatska, vođena primjerom razvijenijih zemalja, ulaže napore za povećanje pristupa visokom obrazovnom sustavu.

2.1 VISOKO OBRAZOVANJE

Visoko obrazovanje najviši je stupanj obrazovanja ponuđen u obrazovnom sustavu. Djelatnost visokoškolskog obrazovanja sa znanstveno-nastavnom i znanstveno-istraživačkom djelatnosti jedna je univerzalna djelatnost, „koja je svojim znanstvenim i intelektualnim potencijalima usmjerena na produkciju visokoobrazovanih kadrova i pronalazak novih znanstveno-istraživačkih otkrića, kao i na njihovu primjenu u proizvodnji i društvenoj reprodukciji, s jedne strane, a s druge strane ova djelatnost ima općekulturnu i civilizacijsku razinu, jer se preko nje obavljaju odgojne funkcije u stvaranju nove demokratske kulture i svijesti, koja se temelji na općečovječanskim postignućima što ih je čovječanstvo steklo u području kulture, umjetničkog i znanstveno-tehničkog, te uopće civilizacijskog razvoja. Visokoškolsko obrazovanje je kruna i vrhunac općeg i profesionalnog obrazovanja i bez njega je na suvremenom stupnju razvoja proizvodnih snaga i društvenih odnosa nemoguće zamisliti funkcioniranje naše suvremene epohe društvenog razvoja, kao i daljnji razvoj društva.“¹²

Vrijednost visokog obrazovanja dodatno ističe novi koncept društva znanja. Koncept u čijem je središtu „spoznaja o značenju, ulozi i mjestu znanja u društvenom razvoju. Značajniju ulogu u gradnji društva znanja imaju one zemlje u kojima je razvijenije visoko obrazovanje, napose one zemlje u kojima visokoškolski sustav ne djeluje kao izolirani i zatvoreni sustav, već naprotiv u tijesnoj sprezi s proizvodnim i širim društvenim sustavima. Mnoge razvijene zemlje, kao i zemlje u razvoju, prihvatile su izgradnju društva znanja kao cilj svog društvenog i obrazovnog razvoja.“¹³ Stoga je i globalno rašireni cilj modernih zemalja što veći broj visokoobrazovanih osoba.

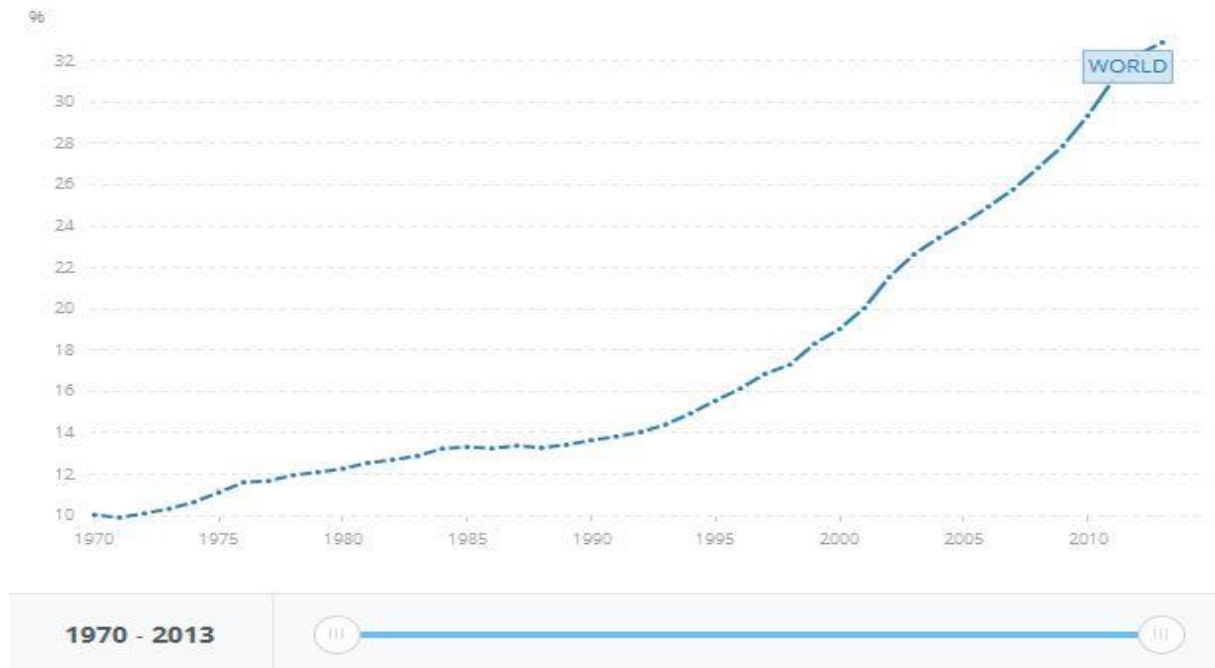
Različiti naponi se ulažu kako bi postotak visokoobrazovanog stanovništva od zemlje do zemlje diljem svijeta bio veći. Obrazovne politike, prilike na tržištu rada kao i ponuda usluga visokog obrazovanja doveli su do omasovljenja visokog obrazovanja. Prema podacima Svjetske banke

¹² Vuković, 1995, str 13.

¹³ Šoljan, 2007.

postotak svjetske populacije koja ulazi u sustav tercijarnog obrazovanja od 1970. godine do 2013. porastao je za preko 20 %.¹⁴

Slika br. 1: Postotak upisanih studenata u sustav tercijarnog obrazovanja¹⁵

Prema zadnjem popisu stanovništva iz 2011. godine u Republici Hrvatskoj je 16,4% stanovništva starijeg od 15 godina visokoobrazovano. U usporedbi s rezultatima popisa stanovništva iz 2001. godine, kada je taj postotak iznosio 11,9%, uočljiv je porast broja visokoobrazovanih osoba i u hrvatskoj populacijskoj slici.¹⁶ Svjetski trend rasta broja visokoobrazovanih preslikao se i na hrvatsko društvo, no kod nas je još uvijek prisutno zaostajanje za europskim prosjekom. Povećanje tog prosjeka bitno je za hrvatsko društvo, ponajprije zbog lošeg gospodarskog stanja u kojem se zemlja nalazi. I za očekivati je daljnje mjere koje će ciljati na povećanje pristupa sustavu visokog obrazovanja.

Iz novije povijesti visokoobrazovnog sustava u Republici Hrvatskoj značajna za izdvojiti je reforma koja se dogodila početkom 21. stoljeća. „Malo je koji reformski proces u obrazovanju svrnuo toliku pozornost stručne i šire javnosti kao što je to slučaj s Bolonjskim procesom. Dosadašnje reforme obrazovanja bile su poglavito reforme ograničene na pojedine zemlje. Bolonjski je proces jedinstven u povijesti visokog obrazovanja po tomu što je postao

¹⁴ <http://data.worldbank.org/topic/education> [16. lipnja 2016.]

¹⁵ Ibidem [16. lipnja 2016.]

¹⁶ www.dzs.hr [16. lipnja 2016.]

paneuropski projekt.“¹⁷ Zemlje Europe, poradi gospodarskog napretka i konkurentnosti, dogovorile su stvaranje jedinstvenog Europskog prostora visokog obrazovanja. Visokoobrazovni sustav Republike Hrvatske reformiran je sukladno novonastalim okolnostima. Republika Hrvatska potpisala je Bolonjsku deklaraciju 2001. godine, a od akademske godine 2005./2006. hrvatski visokoobrazovni sustav usklađen je s ciljevima Bolonjske deklaracije. Definirani ciljevi utjecali su na današnji izgled i rad visokih učilišta na europskoj razini. U stvaranju zajedničkog Europskog prostora visokog obrazovanja „sudjeluju praktično sve europske zemlje, Europska Unija, Vijeće Europe te niz međunarodnih nevladinih strukovnih organizacija, studentskih udruga i visokoškolskih sindikata.“¹⁸ Imajući zajednički cilj u vidu i implementirana sredstva za ostvarenje, svaka europska zemlja daljnju brigu o visokom obrazovanju vodi samostalno.

Najnovija Strategija obrazovanja, znanosti i tehnologije Republike Hrvatske vidi visoko obrazovanje kao „glavnu pokretačku snagu društvenih promjena jer sposobnost sagledavanja, analize, pristupa i rješavanja najsloženijih zadata zahtijeva kompetencije koje se stječu tercijarnim obrazovanjem.“¹⁹ Važnost koju visoko obrazovanje ima na globalnoj razini tako se očitava i u hrvatskom društvu. Kao što Strategija navodi, za obavljanje složenih djelatnosti potrebne su kompetencije koje se stječu visokim obrazovanjem. A u današnje vrijeme udio složenih djelatnosti koje zahtijevaju visokoškolovalo osoblje veći je nego ikada, stoga i ne čudi porast broja visokoškolskih institucija i porast broja studenata. Visoko obrazovanje iznimno je bitno za sve napredne zemlje, ali i zemlje koje teže napretku, među kojima je i Republika Hrvatska. Strategija je u Hrvatskom saboru donesena u listopadu 2014. godine. Cilj donošenja Strategije povećanje je ukupne kvalitete visokog obrazovanja kako bi se postigle kompetencije studenata za profesionalni rad i aktivno sudjelovanje u demokratskom društvu, pozitivan utjecaj na cjelokupno društvo, poticanje razvoja gospodarstva i osobnih potreba. Budući da su visoka učilišta u Republici Hrvatskoj institucije od posebnoga društvenog interesa, ova Strategija predstavlja preuzimanje odgovornosti od strane države za organizaciju i funkcioniranje hrvatskog visokoobrazovnog prostora. Neki od ciljeva Strategije na području visokog obrazovanja odnose se na:

- unapređenje studijskih programa dosljednom provedbom bolonjske reforme
- ustroj binarnog sustava visokog obrazovanja koji je usklađen s nacionalnim potrebama

¹⁷ Šoljan, 2007.

¹⁸ Ibidem

¹⁹ Strategija obrazovanja, znanosti i tehnologije, 2014.

- osiguranje kvalitetne kadrovske strukture koja će služiti kao osnova za unapređenje kvalitete visokog obrazovanja
- osiguranje učinkovitog sustava financiranja visokih učilišta
- osiguranje zadovoljavajućih prostornih i informacijsko-komunikacijskih resursa visokih učilišta
- unapređenje studentskog standarda uz posebnu skrb za socijalnu dimenziju studiranja.²⁰

Visoko obrazovanje u Republici Hrvatskoj definirano je Zakonom o znanstvenoj djelatnosti i visokom obrazovanju kao djelatnost od posebnog interesa za Republiku Hrvatsku te se navodi da je ono dio međunarodnog, posebno europskoga, znanstvenoga, umjetničkog i obrazovnog prostora. Djelatnost visokog obrazovanja obavljaju visoka učilišta, a visoka učilišta su sveučilište, s fakultetom i umjetničkom akademijom u sastavu, veleučilište i visoka škola. „Zadaće sveučilišta su znanstveno, umjetničko i razvojno istraživanje, posebice ostvarivanje znanstvenih programa od strateškog interesa za Republiku Hrvatsku, umjetničko stvaralaštvo i stručni rad te na njima utemeljeno preddiplomsko, diplomsko i poslijediplomsko obrazovanje. Svoje zadaće sveučilište ostvaruje u skladu s potrebama zajednice u kojoj djeluje. Zadaće visokih škola i veleučilišta su stručno visoko obrazovanje, umjetnička i stručna djelatnost u skladu s potrebama zajednice u kojoj djeluju.“ Sveučilišni studiji obuhvaćaju tri razine: preddiplomski, diplomski i poslijediplomski studij. Stručni studiji obuhvaćaju dvije razine: stručni studij i specijalistički diplomski stručni studij. Zakon također navodi da visoka učilišta mogu biti privatna i javna, pri čemu javna osniva Republika Hrvatska, a privatna se osnivaju odlukom osnivača. No, privatna visoka učilišta relativno su novija pojava na području Republike Hrvatske.²¹

Govoreći o zemljama Zapadnog Balkana, Klemenčić i Zgaga navode da su na tom području do 1990. godine postojale isključivo državne institucije visokog obrazovanja, uz iznimku religijskih visokih škola. Do pojave privatnih institucija dovela je povećana potražnja za visokim obrazovanjem te prijelaz zemalja na tržišnu ekonomiju. Danas na području Republike Hrvatske djeluje nekoliko desetaka privatnih učilišta, o kojima će više riječi biti u nastavku rada.

²⁰ Strategija obrazovanja, znanosti i tehnologije, 2014.

²¹ Zakon o znanstvenoj djelatnosti i visokom obrazovanju, 2003.

3 PRIVATIZACIJA OBRAZOVANJA

Povijesno gledano, privatne škole nisu proizvod modernog doba, one su postojale od samih početaka organiziranog školstva. Devetnaesto i dvadeseto stoljeće karakterizira izražena uloga države u brizi za obrazovanje stanovništva. „Dvadeseto stoljeće predstavljalo je razdoblje potpune afirmacije obrazovanja kao javnog dobra o kojemu skrbi država na isti način kao što to čini i o drugim djelatnostima od vitalnog interesa za budućnost zemlje.“ Unatoč, raširenoj praksi javnih učilišta, neke zemlje i dalje su njegovale tradiciju privatnih škola, poput Velike Britanije. Promjene već ustaljenih tradicija javnog školstva nastaju tijekom tri posljednja desetljeća dvadesetog stoljeća. Pokretač promjena je politika privatizacije koja je i u obrazovanju otvorila vrata privatnim inicijativama. Promijenjen pogled na javno pružanje obrazovnih usluga prouzrokovali su „ideološki i ekonomski“ razlozi. Ideološki u vidu aktualnih pojmova pluralizma, demokracije i tržišnog gospodarstva, a ekonomski u vidu proračunske nemoći države i otvaranja vrata privatnom poduzetništvu. Ekonomski gledano, od države se očekivao sve veći proračunski izdatak za obrazovni sustav, koji pokazuje stalnu tendenciju rasta i širenja. „Podjednako su sve više rasli zahtjevi za proračunskim sredstvima koji su dolazili iz područja zdravstva, zatim izdvajanja za brojne socijalne potrebe. Tomu valja dodati sve veća proračunska izdvajanja za vojne svrhe. Izlaz iz takvog stanja države su potražile u otvaranju prostora za privatno poduzetništvo. Tako je obrazovanje gotovo preko noći potisnuto na teren na kojemu vladaju tržišni odnosi.“ Takvoj privatizaciji javnog obrazovanja najsnažnije svjedoči primjer Sjedinjenih Američkih Država, gdje se privatizacija obrazovanja odvija prema „privatizacijskom obrascu primijenjenom u slučaju privatizacije zdravstva ili koje druge djelatnosti.“ Privatizaciju obrazovanja, kako u Sjedinjenim Američkim Državama, tako i u drugim državama dodatno potiče i ohrabruje sve snažnije poimanje obrazovanja kao privatnog dobra koje se „prodaje i kupuje na otvorenom svjetskom tržištu znanja i usluga.“²² Privatizacija obrazovanja stoga je aktualna pojava u modernim državama, ali ovisna o različitim čimbenicima i tradicijama te je nejednake pojavnosti.

Privatna visoka učilišta za Europu su istovremeno i nešto staro i nešto novo. Naime, većina ranih učilišta osnovana je na inicijativu nevladinih zajednica, iako ona ipak nisu bila privatna u smislu u kojem su to danas takozvana privatna visoka učilišta. Prva visoka učilišta najčešće su osnivana od strane religijskih zajednica koje su bila čvrsto povezane s vladajućom monarhijom, odnosno pod njezinim utjecajem. Tako su i učilišta sve više padala pod utjecaj

²² Šoljan, 2007.

javne vlasti. U 18. stoljeću možemo govoriti o dva modela učilišta u Europi, napoleonskom i humboldtskom. Napoleonski tip učilišta imao je važnu ulogu u modernizaciji i izgradnji nacije dok je humboldtski tip učilišta smjerao na zaštitu akademskih sloboda, ali je također odražavao snažnu vezu između javnih vlasti i visokog učilišta. Takav tip odnosa između države i visokih učilišta dominirao je 19. i 20. stoljećem. Ovisnost visokih učilišta o vlasti vidljiva je na području financijske, administracijske, obrazovne i političke razine. Na sve veću ulogu države u visokom obrazovanju upućivala je i povećana administrativna kontrola države u vidu ministarstava i sličnih struktura. Državne vlasti su stavljale sve veću odgovornost pred visoka učilišta te su ova postala primorana tražiti dopuštenja od vlasti za širok set procedura i postupaka. Rastući utjecaj vlasti osnažen je razvojem moderne administracije i političkih struktura. Razdoblje poslije 2. svjetskog rata pred države Europe stavilo je brojne izazove. Između ostaloga, pojavila se potreba za novim zanimanjima, a za koja je potrebna dodatna naobrazba. Države su trebale da im visoka učilišta obrazuju radnike koje je tržište zahtijevalo. Stoga su izvršile utjecaj na učilišta kako bi dobili potrebne kadrove. Takav odnos doveo je i do povećanog javnog ulaganja u visoko obrazovanje. 2. svjetski rat je bio prekretnica jer je nakon njega na vidjelo izašla važnost i uloga obrazovanog osoblja za vojsku, ekonomiju i društvo općenito. Stoga je visoko obrazovanje postalo bitno za europske zemlje, a sve prethodno navedeno dovelo je i do masifikacije visokog obrazovanja. Povećani pristup visokom obrazovanju dovodi i do potrebe za proširenjem pristupa visokom obrazovanju, a države na to odgovaraju poticanjem privatnog obrazovanja.²³ Utjecaj na pojavu i širenje privatnog obrazovanja u zemljama Europe imala je i već spomenuta, globalno dominantna nova politika privatizacije i tržišta. Sljedeća tablica prikazuje trend kretanja privatnog visokog obrazovanja u određenim zemljama Europe.

²³ Teixeira, et al., 2016.

Tablica br. 1: Postotak upisanih studenata na privatna visoka učilišta u nekim europskim zemljama²⁴

Država	1998 (%)	2012 (%)
Bugarska	10.0	18.5
Hrvatska	2.5 (2003)	7.1
Cipar	53.3 (1999)	62.3
Češka	0 (2002)	12.2
Danska	0.0 (2006)	0.1
Estonija	22.1	11.0
Francuska	10.2	17.3
Irska	5.5	2.2
Italija	12.8	9.4
Latvija	9.5	28.7
Poljska	19.6	29.6
Portugal	34.5	20.2
Rumunjska	30.7	22.9
Slovačka	0.0	17.9
Slovenija	0.4	7.5
Španjolska	10.5	13.0
Švicarska	6.7 (2002)	8.9
Turska	3.2 (2001)	5.2

Vidljiv je porast udjela novoupisanih studenata u sustav visokog obrazovanja u većini zemalja za koje su podaci dostupni. Zaključno, pojava privatizacije obrazovanja i značenje pojma iznimno su bitni za europsko društvo i njegovu budućnost.

Privatizaciju okvirno možemo definirati kao prijenos djelatnosti javnih institucija i organizacija na privatne osobe ili institucije. Iako se pojam privatizacije može odnositi i na brojne različite obrazovne programe i politike. S privatizacijom se često povezuju i pojmovi liberalizacije i marketizacije, podrazumijevajući time odmak od upliva vladajućih snaga u državi i stvaranje alternativa državnom pružanju usluga.²⁵

²⁴ Teixeira et al., 2016.

²⁵ Belfield, Levin, 2002.

Crnković i Požega privatizaciju definiraju kao: angažiranje privatnog sektora u osiguranju usluga koje inače osigurava javni sektor; pomak s javne proizvodnje dobara na privatnu; prijenos vladinih funkcija i upravljanja na područje privatnog sektora; korištenje privatnog sektora za upravljanje za koje je inače odgovorna vlada.²⁶

Privatizacija se može definirati na različite načine, no kada govorimo o privatizaciji u školskom sustavu, Belfield i Levin razlikuju tri oblika privatizacije.

1. Privatna ponuda odnosi se na privatizaciju u obrazovanju u kojoj obrazovne usluge pružaju privatne agencije, odnosno škole ili učilišta koja su u privatnom vlasništvu.
2. Privatno financiranje takva je privatizacija u kojoj je obrazovanje financirano od strane studenata ili roditelja umjesto od strane države. Takva privatizacija se najčešće odnosi na plaćanje školarina.
3. Privatna regulacija, donošenje odluka i odgovornost podrazumijeva privatizaciju u obrazovanju u kojoj su obrazovne usluge pomno praćene od strane primatelja tih istih usluga.²⁷

Kada se govori o privatizaciji u školstvu najčešće se misli na prvi oblik privatizacije, odnosno privatizaciju s obzirom na porijeklo vlasništva, to jest osnivača. Gledano iz pravnog kuta, takva privatizacija opravdana je načelima nove javne uprave, koja podrazumijeva povlačenje države iz mnogih sektora, kao što je između ostalih i obrazovanje. Dakle, privatizacija je između ostaloga i „posljedica strategije rastakanja socijalne države.“²⁸ Rasterećenje države u vidu privatizacije dobara i usluga za koje je prvotno ona bila nadležna, stavilo je tako i dio obrazovanja u privatne ruke. Takva poveznica između politike i obrazovanja karakteristična je za europske zemlje, u kojima je nova javna politika barem djelomično fokus odgovornosti za obrazovanje maknula s države.

Iako je globalna tradicija javnog visokog obrazovanja svoje korijene, ali i najsnažniju prisutnost imala u Europi, danas se već naveliko može govoriti o privatnom visokom obrazovanju na području Europe, ponajprije zbog prethodno spomenute politike. Privatna visoka učilišta na prostoru Europe, razlikuju se od javnih prvenstveno s obzirom na financije, upravljanje te misiju i aktivnosti. Privatna visoka učilišta oslanjaju se najviše na privatne izvore financiranja, dok javna učilišta najviše ovise o državnim izdvajanjima. Zbog takvih postavki, studiranje na

²⁶ Crnković, Požega, 2007.

²⁷ Belfield, Levin, 2002.

²⁸ Kregar, 2009.

javnim učilištima može biti i „besplatno“ dok je za studiranje na privatnim učilištima uglavnom potrebna školarina. Glavni financijski izvor za većinu europskih privatnih visokih učilišta upravo su školarine. Što se tiče autonomije učilišta, ne može se reći da privatna učilišta imaju veću autonomiju. Naprotiv, i to stoga što su ona češće ograničena od strane vlasnika, koji mogu biti iz vjerskog ili pak poslovnog miljea. Privatna učilišta utoliko su slobodnija što imaju veću autonomiju od javnih s obzirom na odnos prema vladi. Zajednička karakteristika privatnih visokih učilišta na području Europe ta je da ona nisu posebno inovativna, uz par izuzetaka. Javna učilišta i dalje su često prvi izbor, a privatna uglavnom privlače višak studentskog tijela. Poseban slučaj su elitna učilišta, namijenjena manjoj grupi ljudi. Veliku razliku između privatnih i javnih učilišta čine i ponuđena područja studija. Privatna učilišta češće nude studije koji su orijentirani na tržište i jeftini su za ponuditi. Poslovni, turistički, administrativni privatni studiji su česti primjeri u brojnim europskim zemljama, medicina, agronomija, inženjerstvo su već rjeđi privatni studiji, a zaostaju humanistička i društvena područja.²⁹

Privatizacija obrazovanja proizvod je nove politike, dominantne politike koja je obuhvatila brojne državne sektore i promijenila način na koji gledamo određene djelatnosti. Omogućiti privatnom sektoru inicijative na koje prije nije imalo pravo, dati mu pravo da organizira i upravlja aktivnostima od javnoga interesa znači otvoriti jedna nova vrata za cijelo društvo. Privatizacijom obrazovanja također su otvorena nova vrata. Vrata iza kojih se može kriti iskorištavanje privatizacije u svrhu održanja elitizma, zloupotreba privatnih inicijativa poradi sigurne zarade, natjecanje koje u ring stavlja ekonomske i društvene interese, gledano s kritičke pozicije privatizacije obrazovanja ili pak gledano s druge pozicije, benigna, dobrodošla mogućnost izbora, diversifikacija obrazovnog sustava usklađena s potrebama i zahtjevima društva. Ovaj rad će pružiti upravo uvid u stanje privatnog visokog obrazovanja u Republici Hrvatskoj, bez pristajanja na stranu zagovornika ili pak protivnika privatizacije obrazovanja.

²⁹ Levy, 2012.

3.1 UZROCI PRIVATIZACIJE OBRAZOVANJA

Belfield i Levin navode tri moguća razloga za privatizaciju obrazovanja. Prvi razlog je pritisak sa strane „potrošača“ usluge, dakle studenata. Ukoliko je ponuda obrazovnog sustava manjkava, ili pak država ne može osigurati kvalitetno obrazovanje za sve, roditelji i studenti će se okrenuti privatnim ponudama. Činjenica je da pojedine države ili čak većina njih nema kapacitete da bi ponudila kvalitetno obrazovanje svima, a osim toga vođene novim tržišnim idejama države žele dio odgovornosti prebaciti upravo na privatni sektor. Drugi razlog za privatizaciju pritisak je koji dolazi od strane ponuđača obrazovnih usluga. Sukladno drugom obliku privatizacije koji označava uvođenje privatnih financijskih sredstava u obrazovni sustav, drugi razlog je upravo potražnja, odnosno očekivanje od strane države da korisnici obrazovnih usluga financijski potpomognu tu istu državu. Naposljetku, treći se razlog odnosi na opće pritiske, kao što su globalne društvene i ekonomske promjene. Takav primjer predstavlja i ohrabrivanje koje dolazi od strane svjetskih agencija, poput Svjetske banke. Ona je potpomogla privatizaciju u određenim državama pružajući različite oblike pomoći.³⁰

Može se reći da se privatizacija događa poradi sva tri navedena razloga. Države diljem svijeta pritisnute su povećanim zahtjevom za visokim obrazovanjem, nikada u prošlosti ljudi nisu toliko pristupali sustavu visokog obrazovanja, koliko to čine danas. Infrastruktura javnih učilišta katkad jednostavno nije dovoljno velika, a država je proračunom ograničena te nemoćna iznjedruti rješenje. Stoga privatni sektor, podržan već ionako rasprostranjenom ideologijom privatizacije i slobodnog tržišta, nudi rješenje osnivajući svoja učilišta. Sve snažnije poimanje visokog obrazovanja kao privatnog dobra, namjesto javnog, opravdava smanjeno ulaganje države u sustav visokog obrazovanja i povećane privatne izdatke za visoko obrazovanje.

Crnković i Požega navode šest čimbenika koji potiču privatizaciju na području visokog obrazovanja. A oni su: rastuća važnost ekonomije temeljene na znanju, demografske promjene, promjena javnog stava prema obrazovanju, dolazak novih tehnologija, težnja za organizacijom utemeljenoj na znanju te opadanje javnog povjerenja prema javnom sektoru. Globalizacijske promjene koje su transformirale svjetsku ekonomiju, stavljajući naglasak na važnost ekonomije temeljene na znanju jedan su od faktora koji ima utjecaj na rast privatizacije obrazovanja. Izvor bogatstva u modernom društvu dolazi od znanja, zbog čega današnje ekonomije naglasak stavljaju na ljudski kapital, ali i ljude koji ga stvaraju. Stoga je u porastu i potražnja za visokim

³⁰ Belfield, Levin 2002.

obrazovanjem, a samim time stvoren je i poticaj za privatne investicije u obrazovanje. Opći kritičizam naspram usluga koje pruža javni sektor služi kao svojevrsni poziv privatnom sektoru da on ponudi iste usluge na svoj način. Neadekvatne tehnologije, loše vodstvo, visok trošak, a slaba produktivnost najčešće se prigovaraju javnom obrazovnom sektoru. Privatni sektor zainteresiran je za ulazak u područje visokog obrazovanja zbog isplativosti bavljenja tim područjem. Naime, priljev školarina je dugotrajan te kao takav stabilan financijski izvor na koji se vlasnici privatnog učilišta mogu osloniti. Pritom treba imati na umu i činjenicu da je globalno tržište visokog obrazovanja u porastu zbog povećane potražnje te kao takvo omogućava opstanak novoosnovanih učilišta. Privatni sektor privlači i to što sustav visokog obrazovanja ne funkcionira kao poslovni sustav. U slučaju opadanja ekonomije sustav visokog obrazovanja neće poći tim istim smjerom kao što bi se dogodilo nekom poslovnom poduzeću. Naime, pristup obrazovanju se povećava kada su uvjeti u poslovnom svijetu loši, jer će ljudi radije pristupiti sustavu visokog obrazovanja, povećavati svoje šanse ulaganjem u obrazovanje, nego ostati nezaposleni.³¹

Geiger (u: Klemenčić, Zgaga 2014.) pak, ističe tri vrste zahtjeva koja iziskuju pojavu privatnih učilišta, a to su sljedeći: zahtjev za više obrazovanja (zbog povećane potražnje), zahtjev za boljim obrazovanjem (elitno ili polu-elitno obrazovanje), te zahtjev za drugačijim obrazovanjem (obrazovanje povezano s etničkom ili religijskom pripadnošću).³²

Zaključno, može se reći da je širok splet globalnih i regionalnih okolnosti koje potiču privatizaciju obrazovanja. Poimanje visokog obrazovanja kao javnog dobra sve više dolazi u sukob sa globalnom ekonomijom koja svoju ideologiju širi i na područje obrazovanja te utječe na osnaživanje stava da je obrazovanje ponajprije privatno dobro. Država pritisnuta vlastitim nemogućnostima, ali i ohrabrena idejom dobrog privatnog vlasnika dopušta osnivanje privatnih učilišta. Nove tehnologije i bolje kapacitete katkad država ne može ponuditi, stoga to čini upravo privatni sektor. Pružanje obrazovnih usluga, napose onih na razini visokog obrazovanja, kako na razini cijelog svijeta, tako i na europskoj, a samim time i u Republici Hrvatskoj (više) nije isključivo u domeni javnih učilišta.

³¹ Crnković, Požega 2007

³² Klemenčić, Zgaga 2014.

3.2 PREDNOSTI I NEDOSTACI PRIVATIZACIJE OBRAZOVANJA

Privatna visoka učilišta ponajprije se razlikuju od javnih po pitanju osnivača i glavnog izvora financiranja. No, postoje i druge razlike po kojima se privatna učilišta ističu. Neke od njih predstavljaju prednost za studente privatnih učilišta, a neke nedostatke.

Manje grupe

Prva prednost na privatnim visokim učilištima ta je da se nastava često odvija u manjim grupama. Stoga je i veća vjerojatnost da će se na studente obratiti veća pozornost i da neće biti previđeni kao što je slučaj sa širokim auditorijem na javnim učilištima. Samim time veća je vjerojatnost da će studenti na vrijeme završiti upisani smjer.

Dostupnost profesora

Još jedna prednost, a nadovezuje se na prethodnu, ta je da profesori zbog manjih grupa u kojima rade imaju više vremena za pojedine studente. Studenti privatnih učilišta imaju veću priliku sudjelovati u nastavi i razgovarati s profesorom licem u lice. Manja je vjerojatnost da će se osjećati izolirano i anonimno i veća je mogućnost za izgradnju boljih odnosa s profesorom.

Veća cijena

Privatna visoka učilišta se ne financiraju iz državnog proračuna. Zato je cijena školarina na njima često mnogo veća nego ona na javnim visokim učilištima. Dodatni trošak za studente predstavlja i činjenica da privatna visoka učilišta uglavnom nemaju razvijenu infrastrukturu za smještaj studenata.

Ograničena ponuda

Još jedan nedostatak privatnih visokih učilišta taj je da rjeđe nude drugu ili treću razinu visokog obrazovanja, odnosno magistarski i doktorski studij. Studenti također imaju smanjenu mogućnost izbora područja studija, ako je imaju uopće.

Prestiž

Zadnja prednost, ali i nedostatak prestiž je privatnih visokih učilišta. Ovisno o povijesti, osnutku i tradiciji privatna učilišta nerijetko prati glas prestižnosti. No, to ne vrijedi za sva privatna visoka učilišta. Taj prestiž je nedostatak kada se govori o upisivanju na privatno učilište, jer je

teško zadovoljiti kriterije i nadmašiti konkurenciju, ali je prednost kada se nakon završetka studija traži zaposlenje.³³

Crnković i Požega navode neke prednosti i nedostatke privatizacije obrazovanja. Prednosti su sljedeće:

- a) Privatizacija štedi državni novac u procesu osiguravanja usluga
- b) Privatizacija osigurava brzu implementaciju različitih programa
- c) Privatni sektor često osigurava bolju kvalitetu usluga
- d) Sudjelovanje privatnog sektora je posebno bitno kada državni sektor nema dovoljno stručne ljude za iznošenje projekata
- e) Privatni sektor koristi naprednije i inovativnije tehnologije
- f) Privatizacija uglavnom znači rješavanje problema neučinkovite države
- g) Privatni sektor je mnogo fleksibilniji i stoga učinkovitiji
- h) Privatizacija potiče kompetitivnost između privatnih i javnih zaposlenika
- i) Privatizacija je dobra alternativa tradicionalnim načinima poboljšanja produktivnosti javnog sektora.

A nedostaci su:

- a) Privatizacija ne jamči manje izdatke iz državnog proračuna
- b) Privatizacija ne jamči tržišno natjecanje i može stvoriti privatne monopole
- c) Privatizacija potiče korupciju
- d) Zbog privatizacije država može izgubiti kontrolu nad privatiziranim uslugama
- e) Privatizacija umanjuje odgovornost javnog sektora
- f) Težnja privatnog sektora za profitom se ne poklapa uvijek potpuno sa težnjom države za općim dobrom
- g) Privatni sektor može ugroziti kvalitetu javnih usluga zbog želje za profitom
- h) Privatni sektor ne uzima u obzir ekonomski marginalizirane grupe i pojedince.³⁴

Kvalitete privatnog sektora u sustavu visokog obrazovanja prema viđenju samog privatnog sektora očituju se u sljedećem:

- a) „dinamičnost i fleksibilnost u prepoznavanju i servisiranju potreba tržišta rada za visokoobrazovnim stručnim kadrovima

³³ Drinkworth, 2016.

³⁴ Crnković, Požega, 2007.

- b) kontinuiran i intenzivan rad na vlastitoj izvrsnosti u pogledu sadržaja studija, nastavnih metoda i logističkih resursa
- c) racionalnost u poslovanju.“³⁵

Dinamičnost i fleksibilnost u prepoznavanju potreba tržišta rada kvaliteta je privatnih učilišta koja svoje glavno izvorište ima u činjenici da su privatna učilišta ovisna o tržištu. Razlog je izravna naplata školarina i ovisnost o istima, što ujedno razlikuje privatna učilišta od državnih. Ovisnost o tržištu privatna učilišta navodi na budnost i motrenje potreba tržišta za radnom snagom, kako bi na iste zahtjeve mogla adekvatno odgovoriti. Ta povezanost tržišta i privatnih učilišta navodi na zaključak da su krajnji korisnici usluga privatnog obrazovanja poslodavci koji potražuju stručno obrazovanu radnu snagu. Stoga se i uspješnost učilišta mjeri stopom zapošljivosti bivših studenata, a uspjeh učilišta bitno je određena sviješću nadležnih o povezanosti tržišta i obrazovanja. „To čini temeljni kriterij kvalitete privatnih visokih učilišta, njihovu prednost pred inertnim i za tržište rada nedovoljno zainteresiranim državnim sektorom, te njihov najveći doprinos javnom interesu.“³⁶

Druga kvaliteta privatnih visokih učilišta kontinuiran i intenzivan je rad na vlastitoj izvrsnosti. Primjer uvođenja vrijednosti koje doprinose kvaliteti stručne naobrazbe u cjelini kao i primjer izvrsnosti i dobre prakse za cjelokupni visokoobrazovni sustav pruža privatno visoko učilište VERN. Njihov rad na vlastitoj izvrsnosti obuhvaća promjene u pogledu programske sadržajnosti studija, u pogledu metodičko-didaktičkih inovacija i u pogledu upravljanja kvalitetom. Navedene promjene rezultirale su fokusiranjem na poduzetništvo, intenzivnim programima stranih jezika i informatike, kao i obveznim predmetom hrvatskog poslovnog jezika te uvođenjem poslovne etike kao obvezatnog predmeta na svim studijima. U pogledu metodičko-didaktičkih inovacija naglasak je na interaktivnoj nastavi u malim grupama, održavaju se metodičko-didaktičke radionice za nastavnike kako bi se poboljšao nastavni proces, studenti se upoznaju s radom kroz osmišljenu stručnu studentsku praksu te naposljetku pojedinačni pristup studentima radi otkrivanja i prepoznavanja individualnih poslovnih potencijala. U pogledu upravljanja kvalitetom provodi se primjena odredbi Bolonjske deklaracije na strukturiranje i izvođenje studija, međunarodna evaluacija programskih sadržaja, odvojeno upravljanje akademskim i poslovnim procesima, stručna evaluacija nastavnog

³⁵ Bilten savjeta veleučilišta VERN, 2012.

³⁶ Ibidem

procesa, redovito ocjenjivanje nastave anketiranjem studenata te bitno je istaknuti i alumni organizaciju kao vid komunikacije s bivšim studentima.³⁷

Racionalnost u poslovanju privatnih učilišta ogleda se u jednostavnom i transparentnom poslovanju. Izvor prihoda su školarine, drugi izvori financiranja rijetki su slučajevi donacija. Stoga je kod njih računica čista, plaćena školarina pokriva sve troškove studija

Kao i za svaku drugu društvenu pojavu i za privatizaciju obrazovanja mogu se navesti brojne prednosti, ali i nedostaci. Prethodno navedeni, sasvim su dovoljan prikaz istih. No, treba imati na umu da su to ujedno i mogućnosti koje se ne moraju nužno i ostvariti. Privatni sektor može biti fleksibilniji i učinkovitiji od javnoga, ali može biti i obrnuto. Kao što se korupcija može dogoditi na privatnom učilištu, jednako tako nije isključena mogućnost koruptivnih djelatnosti na javnom učilištu. Kao što je navedeno privatizacija može značiti uštedu državnog novca, ali i ne mora nužno jamčiti manje izdatke iz državnog proračuna. Stoga navedene prednosti ili pak nedostatke privatizacije obrazovanja ne bi trebalo koristiti kao isključive argumente za privatizaciju obrazovanja ili protiv nje, nego ih uzimati kao smjernice za potrebne promjene u sustavima kako javnog tako i privatnog školstva, poštujući pritom legitimno pravo na postojanje i javnih i privatnih institucija visokog obrazovanja. To jest, društveno je korisnije raditi na promicanju kvalitetne ponude od strane svih pružatelja obrazovnih usluga, potičući sve na izvrsnost i društvenu odgovornost u radu, nego podržavati održavanje jednoličnog sustava visokog obrazovanja koji ne dopušta raznolikost. Naime, i privatno obrazovanje daje svoj doprinos društvu. Privatno visoko obrazovanje povećava pristup visokom obrazovanju i unosi dinamičnost u sustav visokog obrazovanja što je i dodatni poticaj za javna visoka učilišta. Dapače, znanstvena istraživanja pokazala su pozitivan utjecaj na kvalitetu visokoškolskog obrazovanja u cjelini u zemljama kod kojih postoji zdrava kompeticija između javnih i privatnih učilišta.³⁸ Istodobno postojanje privatnih i javnih visokih učilišta znači međusobno poticanje na izvrsnost, ali i preuzimanje odgovornosti obiju strana za proces razvoja društva.

³⁷ Bilten savjeta veleučilišta VERN, 2012.

³⁸ Vuković, 1995.

4 JAVNO I PRIVATNO VISOKO OBRAZOVANJE U REPUBLICI HRVATSKOJ

Do nedavno u suvremenoj Republici Hrvatskoj postojala su isključivo javna visoka učilišta. Osnivanjem prvih privatnih visokih učilišta javna, odnosno državna učilišta dobivaju konkurenciju. Iako je udio studentske populacije koja studira na privatnim učilištima danas znatno manji od one koja studira na javnim učilištima, on ipak pokazuje tendenciju rasta. Velika potražnja za tercijarnim obrazovanjem dovela je do povećanog broja novoosnovanih privatnih institucija, te je za očekivati i daljnji porast broja upisanih studenata. Odnos javnog i privatnog obrazovanja u Republici Hrvatskoj u određenoj mjeri odraz je regionalnih kretanja, ali ne i globalnih. Neke svjetske zemlje poput Sjedinjenih Američkih Država i Velike Britanije su poznate po bogatoj i uspješnoj tradiciji privatnih učilišta. Dapače, ona na rang listama drže vodeće položaje. Privatna visoka učilišta u Republici Hrvatskoj nemaju dugu povijest iza sebe niti statuse vodećih učilišta u zemlji, ali su pronašla svoje mjesto u sustavu visokog obrazovanja.

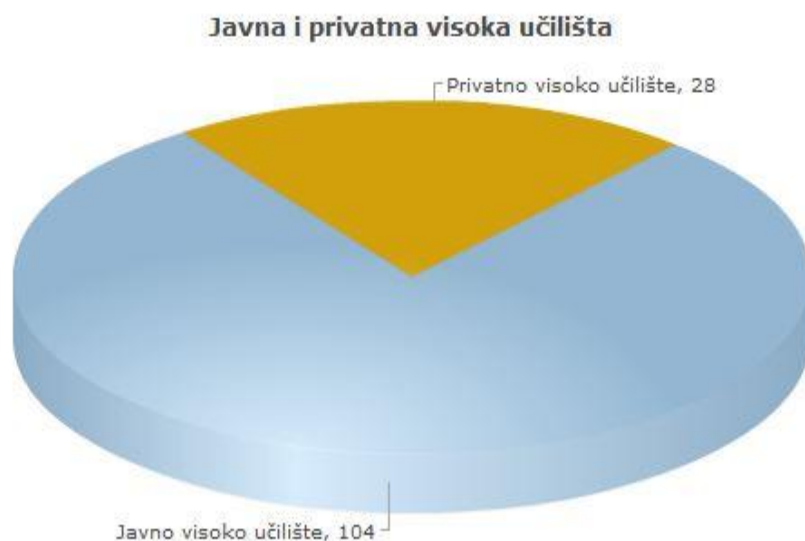
Javna visoka učilišta osniva Republika Hrvatska, sveučilišta zakonom, a veleučilišta i visoke škole uredbama. Osnivačka prava nad javnim visokim učilištima obnašaju Vlada Republike Hrvatske ili Ministarstvo. Privatna visoka učilišta osnivaju se odlukom osnivača sukladno odredbama Zakona o znanstvenoj djelatnosti i visokom obrazovanju. Upis na bilo koji studij obavlja se na temelju javnog natječaja, pri čemu se jamči ravnopravnost svih pristupnika bez obzira na rasu, boju kože, spol, jezik, vjeru, političko ili drugo uvjerenje, nacionalno ili socijalno podrijetlo, imovinu, rođenje, društveni položaj, invalidnost, seksualnu orijentaciju i dob. Javna visoka učilišta financiraju se iz državnog proračuna iz kojega se mogu financirati i privatna visoka učilišta, pod uvjetom da obavljaju djelatnost u kojoj društvene potrebe nadilaze raspoložive mogućnosti javnih visokih učilišta ili je njihova djelatnost od posebnoga državnog interesa, pri čemu ispunjavaju zakonske uvjete.³⁹

U Republici Hrvatskoj trenutno djeluje 119 visokih učilišta sa statusom ustanove: 8 javnih sveučilišta, 2 privatna sveučilišta, 68 fakulteta i umjetničkih akademija te 1 sveučilišni centar na javnim sveučilištima, 4 privatna veleučilišta, 11 javnih veleučilišta, 22 privatne visoke škole i 3 javne visoke škole.⁴⁰

³⁹ Zakon o znanstvenoj djelatnosti i visokom obrazovanju, 2003.

⁴⁰ www.azvo.hr [5. listopada 2016.]

Slika br. 2: Javna i privatna visoka učilišta u Republici Hrvatskoj⁴¹

Slika br. 3: Javna i privatna visoka učilišta u Republici Hrvatskoj prema tipu⁴²

⁴¹ <http://mozvag.srce.hr/preglednik/pregled/hr/tipvu/odabir.html> [5. listopada 2016.]

⁴² Ibidem [5. listopada 2016.]

Iz prethodnih slika vidljiva je dominacija javnih visokih učilišta, što dovodi do zaključka da je javno obrazovanje nositelj visokog obrazovanja u Republici Hrvatskoj. Privatno visoko obrazovanje najčešće je ponuđeno u vidu visokih škola, dok je privatno sveučilišno obrazovanje u Republici Hrvatskoj iznimka.

O stanju javnog i privatnog visokog obrazovanja u Republici Hrvatskoj, točnije o socijalnoj dimenziji visokog obrazovanja nešto se može reći iz nedavno provedenog istraživanja EUROSTUDENT V. To je drugi put da je Republika Hrvatska sudjelovala u navedenom istraživanju, a u sklopu praćenja provedbe stvaranja jedinstvenog Europskog prostora visokog obrazovanja. Prvo istraživanje na hrvatskim studentima provedeno je 2010. godine, a drugo 2014. godine. Novim istraživanjem zabilježeno je povećanje broja studenata u odnosu na prethodno istraživanje iz 2010. godine. Bilježi se i veća zastupljenost muškaraca na privatnim stručnim studijima te na visokim školama i veleučilištima (posebice privatnim). Istraživanje je pokazalo da su izgledi za pristup visokom obrazovanju povoljniji za osobe koje dolaze iz obrazovanijih obitelji. Utvrđeno je i da studenti slabije obrazovanih roditelja (čiji roditelji imaju završenu osnovnu ili srednju školu kao najviši stupanj obrazovanja) većinom studiraju na javnim stručnim studijima, javnim visokim školama i veleučilištima, dok djeca visokoobrazovanih roditelja većinom studiraju na javnim sveučilišnim studijima. Takvi podaci potvrđuju vodeću ulogu javnog sveučilišnog obrazovanja u Republici Hrvatskoj. Skupine studenata koje imaju najviše troškove su studenti privatnih stručnih studija, izvanredni studenti, studenti koji su studij upisali nakon 21. godine života, studenti roditelji te zaposleni studenti. Prosječni ukupni semestralni trošak studenata koji studiraju na privatnim stručnim studijima iznosi 29.239 kn, prosječni trošak onih koji studiraju na javnim stručnim studijima iznosi 16.281 kn. Posljednje je bitan pokazatelj mogućnosti pristupa privatnom visokom školstvu za studente slabijeg socio-ekonomskog stanja, ali o tome će biti više riječi u poglavlju koje govori o socijalnoj pravednosti. Nadalje, istraživanje je pokazalo da su studenti privatnih stručnih studija značajno zadovoljniji svim aspektima studija od studenata stručnih javnih studija. I naposljetku, bitno za istaknuti je to da svoje izgleda na domaćem, ali i međunarodnom tržištu rada znatno bolje od prosjeka procjenjuju studenti stručnih privatnih studija.⁴³ Navedeni podaci bitni su i za razumijevanje uloge koju privatno visoko obrazovanje ima u Republici Hrvatskoj, iako je ono još uvijek pomalo na marginama društva, sudeći prema rezultatima istraživanja za određenu društvenu skupinu u hrvatskom društvu izuzetno je bitan i zadovoljavajući faktor.

⁴³ Šćukanec et al.,2016.

4.1 FINANCIRANJE VISOKOG OBRAZOVANJA U REPUBLICI HRVATSKOJ

U Hrvatskoj se javna visoka učilišta financiraju uglavnom iz državnog proračuna. Dodatan izvor prihoda predstavljaju školarine i upisnine koje plaćaju redoviti ili izvanredni studenti, kao i instrumenti financiranja razvijeni za istraživačke aktivnosti, zatim tržišne aktivnosti i donacije. Privatne pak institucije u potpunosti financiraju njihovi osnivači i studentske školarine. Opširniji dojam o sustavu financiranja u visokom obrazovanju možemo dobiti iz izvješća nastalog na temelju provedenog projekta ACCESS. Projekt je trajao od siječnja 2010. do siječnja 2013. godine, financirala ga je Europska komisija, a sufinanciralo ga je Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa Republike Hrvatske. Glavni cilj projekta osiguranje je pravednog i transparentnog pristupa visokom obrazovanju u Hrvatskoj uklanjanjem financijskih prepreka i to putem prikupljanja podataka i stvaranjem kapaciteta za izradu politike financiranja visokog obrazovanja.⁴⁴ Istraživanjem je utvrđeno da su javni izdaci za visoko obrazovanje u Republici Hrvatskoj niski u odnosu na Europu. A na gospodarsku krizu Hrvatska je odgovorila dodatnim smanjenjem financiranja visokog obrazovanja. Prema istraživanju Europskog udruženja sveučilišta, državni proračuni predstavljaju najveći izvor financiranja za većinu sveučilišta. A privatna sredstva su drugi najvažniji izvor financiranja, te dolaze od studenata i njihovih obitelji ili iz institucija privatnog sektora. Ta sredstva se prikupljaju u obliku školarina ili upisnina, ali i troškova smještaja u studentskim domovima i obroka u objektima studentske prehrane. Izazov za socijalnu dimenziju visokog obrazovanja predstavlja činjenica da su privatni izdaci za visoko obrazovanje u Republici Hrvatskoj relativno visoki u odnosu na Europu. Najveći dio privatnih izdataka odnosi se na školarine. Između 41% i 60% vlastitih prihoda na sveučilištima dolazi od školarina. „U Hrvatskoj je do akademske godine 2010./2011. postojao dualizam u kategorizaciji studenata s obzirom na status plaćanja školarina. U bivšem sustavu su se studentima koji su se upisali povrh kvote državno subvencioniranih mjesta naplaćivale školarine. Ukupan porast broja upisanih studenata tijekom godina značio je rast broja studenata koji sami plaćaju školarine. Najveća promjena u sustavu školarina u Hrvatskoj dogodila se slijedom Vladine odluke 2010., kojom je određeno da počevši sa akademskom godinom 2010./2011. svi studenti na preddiplomskoj i diplomskoj (magistarskoj) razini studija koji upišu studij u sklopu ukupne

⁴⁴ www.iro.hr [17. listopada 2016.]

upisne kvote ne plaćaju školarine u prvoj godini studija. Nakon prve godine, školarine bi se plaćale prema linearnom modelu na temelju broja ostvarenih ECTS bodova.“⁴⁵

Tablica br. 2: Školarine za studente na preddiplomskoj razini studija na javnim institucijama visokog obrazovanja⁴⁶

Hrvatska	<ul style="list-style-type: none"> • Od ak. godine 2010./2011. nema školarina pri upisu na preddiplomskoj i diplomskoj razini; nakon toga se naplaćuju različiti godišnji iznosi, ovisno o broju ostvarenih ECTS bodova Prije 2010./2011.: <ul style="list-style-type: none"> • Nije bilo školarina za studente koji su studirali na teret države • Školarine su se naplaćivale studentima povrh kvote državno subvencioniranih mjesta: 750-1.270 EUR godišnje • Školarine za međunarodne studente: razlikuju se od sveučilišta do sveučilišta
-----------------	--

Prethodna tablica prikazuje sustav školarina na javnim institucijama, iako su one značajan izvor prihoda za javna učilišta u usporedbi s privatnim institucijama zamjetno su niža. Najveći dio vlastitih prihoda iz kojih se većinom i financiraju privatna veleučilišta i visoke škole odnosi se na školarine, kako je i vidljivo u sljedećoj tablici. Bitno je napomenuti da pod skupinu „veleučilišta“ u ovoj tablici spadaju i javna i privatna veleučilišta, te je upravo radi toga postotak prihoda od školarina manji nego kod skupine „visokih škola“ koje su uglavnom privatne.

Tablica br. 3: Struktura vlastitih prihoda na hrvatskim veleučilištima i visokim školama⁴⁷

Vrsta izvora	Veleučilišta	Visoke škole
Školarine na preddiplomskim programima	66,81%	93,09%
Domaći razvojni projekti	0,46%	
Stručne i intelektualne usluge	0,24%	
Drugo	32,49%	6,91%
Ukupno	100%	100%

Tablica 3 ukazuje na važnost školarina kao izvora vlastitih prihoda veleučilišta i visokih škola. Kao što je vidljivo veleučilišta 66,8% vlastitih prihoda dobivaju od školarina. Taj je postotak

⁴⁵ Dolan et al., 2012.

⁴⁶ Ibidem

⁴⁷ Ibidem

na visokim učilištima znatno viši jer se uglavnom radi o privatnim institucijama, kao što je prethodno istaknuto.

„Način na koji određeno visoko učilište sastavlja svoje proračune, pregovara iznose sredstava, upravlja svojim financijama, provodi interne alokacije sredstava i izvješćuje o svojim financijama predstavlja ključni aspekt učinkovitog i djelotvornog korištenja sredstava.“⁴⁸ Financiranje visokog obrazovanja u Republici Hrvatskoj bitan je faktor daljnjeg rada hrvatskih visokih učilišta. Izvori financiranja javnih i privatnih institucija su različiti, ali od izuzetne važnosti za opstanak i napredak visokog obrazovanja. Zaključno možemo reći da se javna visoka učilišta oslanjaju na državni proračun, ali i vlastite prihode koje dobiju od studentskih školarina, dok se privatna visoka učilišta uglavnom financiraju naplatom školarina, kako je to i prije u ovom radu navedeno.

4.2 ODNOS JAVNIH I PRIVATNIH VISOKIH UČILIŠTA – PRIMJER EKONOMSKIH UČILIŠTA

Javna i privatna visoka učilišta koegzistiraju na tržištu visokog obrazovanja. Iako je procvat privatnih visokih učilišta zabilježen tek u nedavnoj prošlosti, a javna visoka učilišta su dugo vremena bila prvi, pa skoro i jedini izbor. Ali ekspanzija privatnog obrazovanja događa se zbog povećane potražnje za visokim obrazovanjem. U međudodnosu privatnih i javnih učilišta u kontekstu Republike Hrvatske valja izdvojiti ekonomska učilišta. Naime, većina novoosnovanih privatnih učilišta potječe iz ekonomskog sektora te uglavnom možemo govoriti o konkurenciji koju dobivaju javna ekonomska učilišta. „Upravo oni su gotovo jedine sveučilišne sastavnice koje su izravno suočene s konkurencijom privatnog sektora ekonomskog obrazovanja. Široko visoko ekonomsko obrazovanje u Hrvatskoj se danas odvija u okviru nekoliko ekonomskih fakulteta koji su sastavnice hrvatskih sveučilišta u tzv. „sveučilišnoj vertikali“, kao javno ekonomsko obrazovanje, te u više desetaka visokih poslovnih škola u tzv. „stručnoj vertikali“, kao privatno obrazovanje.“ Zbog jednostavnijeg i lakšeg pristupa ovakvim učilištima, raste i broj upisanih studenata, a zbog povećanja njihovog broja dolazi i do viška na tržištu rada, što dovodi do pitanja opravdanosti velikog broja ekonomskih učilišta.⁴⁹

U usporedbi privatnih i javnih visokih učilišta u SAD-u privatna se pokazuju kao kvalitetnija. No, u Europi situacija je drugačija. Privatna učilišta su uglavnom niže kvalitete od javnih. I

⁴⁸ Dolan et al., 2012.

⁴⁹ Barić, Obadić, 2013.

pitanje je mogu li se ona uopće natjecati. „Infrastruktura privatnih visokih učilišta nije primjereno razvijena da bi mogla odgovoriti potrebama izraženije akademske mobilnosti, polučiti značajnije rezultate u suradnji s gospodarstvom i lokalnom zajednicom, a posebno značajnije istraživačke outpute.“ Kao što je već rečeno, u Hrvatskoj je naglašena sklonost privatnih visokih učilišta prema ekonomskom usmjerenju, a vlada manjak interesa za druga tehnička, društvena i biomedicinska područja. U javnosti su mišljenja podijeljena, javna učilišta se prozivanju zbog neučinkovitosti te im se pripisuje rastući broj nezaposlenih osoba ekonomskog usmjerenja u situaciji nekritičkog broja upisanih na ekonomska učilišta. S druge strane, zagovornici privatnog obrazovanja smatraju da se na privatnim ekonomskim visokim učilištima održava kvalitetnija nastava, kroz rad u malim grupama, a u adekvatnijem prostoru i s odgovarajućom opremom.⁵⁰

Posebno područje analize odnosa javnih i privatnih učilišta su školarine. „Strogi nadzor visine participacije studenata na javnim učilištima odražava stavove nositelja javne politike u visokom obrazovanju o potrebi kontinuiteta socijalne osjetljivosti glede dostupnosti obrazovnom kapitalu. S druge strane, raspon školarina od 4.500,00 do 40.000,00 kuna na privatnim visokim učilištima otvara niz pitanja. Od onih koji povezuju socijalni status roditelja polaznika s obrazovnim postignućima učenika koji upisuju privatna visoka učilišta do radikalnih stajališta prema kojima privatna učilišta ne daju dovoljno znanja studentima te ih smatraju „legalnom“ kupovinom obrazovnog kapitala.“⁵¹

4.3 STUDENTSKA PERCEPCIJA KVALITETE USLUGA JAVNOG I PRIVATNOG VISOKOG OBRAZOVANJA

Pružanje kvalitetne obrazovne usluge cilj je svih visokih učilišta, ali kvaliteta rada u ovom vremenu omasovljenja obrazovanja još je bitnija i to kako bi se privukli studenti. Veći broj studenata i visokih učilišta doveo je do veće konkurencije te većih očekivanja i zahtjeva dionika u visokom obrazovnom sustavu. Kako korisnici u uslužnim djelatnostima imaju veliku važnost, tako je imaju i studenti kojima se pružaju obrazovne usluge. No, do studenata ne dolazi samo krajnji rezultat obrazovnog procesa, oni u tom procesu sudjeluju od početka kao aktivni sudionici. Stoga je bitno pratiti zadovoljstvo studenata kao aktivnih sudionika procesa pružanja visokoobrazovnih usluga. „Percepcije studenata i njihovo zadovoljstvo primljenom uslugom

⁵⁰ Barić, Obadić 2013.

⁵¹ Ibidem

možu značajno utjecati na ostvarene rezultate visokih učilišta. Suprotno tome, nezadovoljstvo studenata može rezultirati lošijim ishodima učenja i ostvarenim rezultatima, većim stopama odustajanja od studija, negativnom promidžbom.“ Posljednje istraživanje percepcije studenata o kvaliteti visokoobrazovne usluge provedeno je 2012. godine, od svibnja do srpnja i ponovno od rujna do studenog. Odgovori, njih 1454, su prikupljeni s 93 visoka učilišta u Republici Hrvatskoj. „Provedena je analiza glavnih komponenti kako bi se definirale ključne dimenzije kvalitete. Na temelju rezultata analize izdvojeno je pet dimenzija:

- dostupnost
- neakademska dimenzija
- akademska dimenzija
- prostor i studijski programi
- ugled visokog učilišta.“⁵²

Rezultati analize pokazali su da studenti na hrvatskim visokim učilištima percipiraju dimenzije kvalitete visokoobrazovne usluge jednako kao njihovi kolege u drugim državama. Dimenzija dostupnosti najznačajniji je aspekt kvalitete visokoobrazovne usluge iz perspektive studenata. Infrastruktura i studijski programi najlošije su ocijenjene dimenzije provedenog istraživanja. Ispitane su razlike u percepcijama s obzirom na određene osobine studenata. Tako na primjer, studentice lošije od studenata ocjenjuju dostupnost, neakademsku dimenziju i ugled visokog učilišta. S obzirom na dob studenata, studenti stariji od 25 godina lošije ocjenjuju dostupnost, akademsku dimenziju te prostor i programe. Percepcije studenata za neakademsku dimenziju, prostor i programe, kao i ugled visokog učilišta značajno su se razlikovale s obzirom na status studenata i članstvo u studentskim udruženjima. Redovni studenti lošije ocjenjuju sve tri navedene dimenzije kvalitete od izvanrednih, a članovi studentskih udruga lošije su ocijenili samo akademsku dimenziju kvalitete. S obzirom na tip studija razlikuju se percepcije studenata stručnog i sveučilišnog studija za dimenzije: dostupnost, neakademska dimenzija, prostor i programi. Studenti stručnog studija bolje ocjenjuju te dimenzije kvalitete. Prema autorima istraživanja to je stoga što veliki dio studenata stručnih studija studira na privatnim visokim učilištima koja imaju bolju infrastrukturu i administrativnu podršku za studente.⁵³

⁵² Duženić et al., 2015.

⁵³ Ibidem

4.4 DEKLARACIJA O ZNANOSTI I VISOKOM OBRAZOVANJU NASUPROT PRIVATIZACIJI VISOKOG OBRAZOVANJA

Značajniji studentski prosvjedi u 21. stoljeću u Hrvatskoj počeli su se događati 2008. godine. Na početku su se okupili studenti nezadovoljni uvođenjem bolonjske reforme, a s vremenom je artikuliran zahtjev za besplatnim obrazovanjem. Studenti su blokirali nekoliko javnih fakulteta i na taj način odlučili zatražiti promjene. Članovi akademske zajednice okupili su se oko inicijative Akademska solidarnost. Iz njihovog rada proizašla je *Deklaracija o znanosti i visokom obrazovanju* u kojoj iznose svoje zahtjeve i viđenje visokog obrazovanja u Republici Hrvatskoj. Potpisnici *Deklaracije* smatraju da je „obrazovanje ključno mjesto u kojem se ogledaju i reproduciraju društvene nejednakosti i strukturno nasilje nad onim dijelovima stanovništva koji, bez potrebnog ekonomskog, socijalnog i kulturnog kapitala, postaju puki promatrači društvenih procesa bez stvarne mogućnosti da na njih utječu.“ Također navode da privatizacija i komercijalizacija obrazovanja neće pridonijeti ekonomskom prosperitetu, a obrazovne institucije će transformirati u mjesta reprodukcije elita i zlouporabe javnih sredstava. Ovdje već možemo uočiti negativan stav dijela hrvatske akademske zajednice prema privatizaciji obrazovanja kakva je danas na djelu. Veliki naglasak u Deklaraciji stavlja se na obrazovanje kao javno dobro, a osporava „redukcionističko ekonomsko“ razumijevanje obrazovnog i znanstveno-istraživačkog procesa. Upućuje se poziv na raspravu glede stajališta prema kojem se obrazovanje svodi na stjecanje vještina i razumije isključivo kao ulaganje pojedinca u vlastiti budući dohodak, dok se znanstvena istraživanja vrednuju s obzirom na mogućnosti primjene u gospodarstvu. Ističe se i zahtjev za jednakopravnosti svih znanstvenih područja, a ne vođenje kriterijem profitabilnosti. Taj zahtjev se sukobljava s praksom osnivanja privatnih učilišta koja su vođena uglavnom upravo kriterijem profitabilnosti. Doista, većina privatnih učilišta u Republici Hrvatskoj strukama poput menadžmenta, marketinga i komunikacijsko-informacijskih tehnologija daje prednost jer donose profite, a u stranu su gurnute ekonomski neprofitabilne humanističke i društvene znanosti, koje su pak dugoročno društveno važne. U *Deklaraciji* se na više mjesta ističu negativne strane privatizacije obrazovanja. Navodi se i to da porast udjela privatnih visokih škola povećava udio obrazovanja za neposredno primjenljivo znanje koje ima isplativost u kratkom roku. A sve veća prisutnost takvih učilišta marginalizira tzv. fundamentalna istraživanja budući da ona nisu neposredno isplativa. Stoga se preporučuje zaustavljanje procesa privatizacije i komercijalizacije obrazovanja, kako u pogledu financiranja tako i u pogledu vlasništva. U zajednici smatraju da sveučilišno obrazovanje treba ostati isključivo javno, a preporučuje se privatne visokoškolske

institucije ograničiti isključivo na izvedbu stručnih studija. Navodi se također da su vrijednosna polazišta iznesena s ciljem zaštite znanosti i visokog obrazovanja kao javnog dobra.⁵⁴

Stavovi u *Deklaraciji* detaljno su argumentirani, a na temelju njih izneseni su i sljedeći zahtjevi:

- zahtjev da se gospodarstvo, odnosno tržište ne koristi kao mjerilo svih vrijednosti, odnosno ravnopravno sudioništvo visokog obrazovanja i znanosti s drugim društvenim procesima
- zahtjev za uvažavanjem pojedinca kao mislećeg subjekta, koji nije puki konzument usluga sustava visokog obrazovanja, nego je sposoban zauzeti individualan, empatičan i kritički stav prema društvenim, ekološkim i posebice političkim procesima, te uvažavanje prava pojedinca na široko i slobodno obrazovanje koje za cilj ima intelektualnu emancipaciju i političku samosvijest
- zahtjev za prepoznavanjem vrijednosti svih znanstvenih područja i priznavanje njihovih specifičnosti, te uvažavanje fundamentalnih istraživanja koja kratkoročno nisu isplativa, niti su njihovi rezultati kratkoročno vidljivi
- zahtjev za ukidanjem vladavine pojednostavljenih kvantitativnih oblika evaluacije pojedinaca i institucija, poput rangiranja i bodovanja, a namjesto toga razvoj kvalitativnih kriterija evaluacije, u kojima će kvalitativno imati prednost nad kvantitativnim
- zahtjev da hrvatska sveučilišta ne sudjeluju u svjetskim rangiranjima, te da ne provode nacionalna rangiranja i to zbog lošeg učinka uvođenja kompetitivnih mehanizama upravljanja u području znanosti i visokog obrazovanja
- zahtjev za strogom zakonskom regulacijom odnosa privatnih i javnih znanstvenih i visokoškolskih institucija i zaposlenika, zahtjev za ograničenje privatizacije visokoškolskih institucija na razinu stručnih studija, kao i zabrana rada nastavnika ili istraživača s javnih institucija na privatnim institucijama
- zahtjev za besplatnim obrazovanjem za sve studente na svima razinama, te potpuno financiranje direktnih troškova studija iz državnog proračuna, kao i razvijanje sustava stipendiranja za studente nižeg socioekonomskog stanja
- te naposljetku zahtjev za uvođenjem odlučivanja odozdo.⁵⁵

⁵⁴ Deklaracija o znanosti i visokom obrazovanju, 2012.

⁵⁵ Ibidem

Iz prethodno navedenoga vidljiv je negativan stav dijela hrvatske akademske zajednice prema privatizaciji kakva danas u Republici Hrvatskoj postoji. Privatnim učilištima spočitava se vrijednosni sustav koji ih pokreće, orijentiranost na specifična znanstvena područja koja marginaliziraju društvenu vrijednost humanističkih, društvenih znanosti i umjetnosti, ističe se vrijednost znanja kao javnog dobra nauštrb isključivog gledanja na privatnu dobit. U *Deklaraciji* se procesi komercijalizacije i privatizacije opisuju kao oni koji dugoročno gledano vode u neuspjeh na široj društvenoj razini. Sigurno je da treba uzeti u obzir i stajališta iznesena od ovog dijela akademske zajednice kada se govori o odnosu javnog i privatnog obrazovanja u Republici Hrvatskoj, no treba imati na umu i činjenicu da je to jedna strana priče i to s one strane medalje koja postaje sve više ugrožena procesima privatizacije koji su možda tek u svom začetku.

5 PRIVATIZACIJA VISOKOG OBRAZOVANJA U REPUBLICI HRVATSKOJ

Osnivanje visokih učilišta od strane privatnih osoba, grupacija, tvrtki, ili drugih privatnih subjekata globalno je raširena pojava i označava upravo ono što nazivamo privatizacijom obrazovanja. Zakonsko uređenje u Republici Hrvatskoj, pored javnih, omogućava i osnivanje privatnih visokih učilišta. „Privatno sveučilište, veleučilište i visoka škola osnivaju se odlukom osnivača na način propisan odredbama Zakona o znanstvenoj djelatnosti i visokom obrazovanju i propisima koji se odnose na osnivanje ustanova.“⁵⁶ „Visoko učilište može započeti obavljanje djelatnosti i izvođenje određenih studija nakon upisa u Upisnik visokih učilišta i registar ustanova pri trgovačkom sudu. Postupak inicijalne akreditacije za obavljanje djelatnosti visokog obrazovanja započinje zahtjevom za izdavanje dopusnice za obavljanje djelatnosti visokog obrazovanja koji se podnosi Ministarstvu najmanje godinu dana prije početka akademske godine u kojoj će započeti izvođenje studijskog programa na temelju suglasnosti za osnivanje.“⁵⁷

Prema podacima Agencije za znanost i visoko obrazovanje u Republici Hrvatskoj trenutno djeluje 28 privatnih visokih učilišta.⁵⁸ Postotak studenata koji studiraju na privatnim učilištima porastao je s 0.8 % u 1999. godini na 7.1 % u 2012. godini.⁵⁹ U 2008./2009. akademskoj godini broj studenata na privatnim visokim učilištima iznosio je preko 11 000, a u 2013./2014. godini je narastao na preko 17 000 studenata.⁶⁰

⁵⁶ Zakon o znanstvenoj djelatnosti i visokom obrazovanju, 2003.

⁵⁷ www.mzos.hr [19. lipnja 2016.]

⁵⁸ www.azvo.hr [19. lipnja 2016.]

⁵⁹ <http://stats.uis.unesco.org> [19. lipnja 2016.]

⁶⁰ www.azvo.hr [19. lipnja 2016.]

Slika br. 4: Studenti na javnim i privatnim visokim učilištima⁶¹

Iako je broj privatnih visokih učilišta povećan, on ipak nije u jednakoj mjeri praćen porastom broja studenata na istim učilištima. „Privatna visoka učilišta osnivana izvan Zagreba, iako relativna brojna (jedna ih je trećina), zapravo su nejak, s ispodprosječnim brojem nastavnika i studenata po jednoj instituciji.“⁶² Prema Zgagi i dr. (u Klemenčić, Zgaga)⁶³ „sustav visokog obrazovanja je i dalje hijerarhičan, s nacionalnim sveučilištima na vrhu hijerarhije zbog lokacije (u glavnom gradu), tradicije (najstariji) i veličine (najveći).“

Analizirajući stanje visokog školstva u Republici Hrvatskoj, Filipić⁶⁴ ističe kako osnivanje brojnih privatnih visokih učilišta nije doprinijelo programskoj diverzificiranosti. Napominje kako veliki broj učilišta obrazuje ekonomske kadrove, što je neusklađeno s potrebama gospodarstva. Oko dvije trećine programa koji se provode na privatnim visokim učilištima u Republici Hrvatskoj spada u područje ekonomije, a za izvođenje nastave zaduženo je 2,6 puta više dopunskog nego stalno zaposlenog osoblja.⁶⁵

I Šoljan ističe kako su „visoka privatna učilišta otvarana uglavnom s programima koji su traženi u tržišnom gospodarstvu, kao što su primijenjena znanja iz menadžmenta, poslovanja i informatike. No, nema ispitivanja koja bi mogla osigurati uvid u kakvoću privatnih visokih

⁶¹ www.azvo.hr [19. lipnja 2016.]

⁶² Filipić, 2014., str. 58-59.

⁶³ Klemenčić, Zgaga 2014.

⁶⁴ Filipić, 2014.

⁶⁵ Filipić, 2014., str. 52.

učilišta.“ Budući da su većina privatnih učilišta nastavne ustanove, bez istraživačke sastavnice, institucionalna kvaliteta je manja.⁶⁶

5.1 OSNIVANJE PRIVATNIH VISOKIH UČILIŠTA

Iako privatizacija visokog obrazovanja podrazumijeva zamjenu javnoga privatnim, za osnivanje privatnih učilišta potrebno je ispuniti uvjete koje je odredila država. U Republici Hrvatskoj postoje zakoni i pravilnici kojih se privatni osnivači moraju držati. Prema Zakonu o znanstvenoj djelatnosti i visokom obrazovanju sveučilišta, veleučilišta i visoke škole osnivaju se kao ustanove. Visoka učilišta mogu biti javna i privatna pri čemu se privatna sveučilišta, veleučilišta i visoke škole osnivaju odlukom osnivača na način propisan odredbama istog Zakona i propisima koji se odnose na osnivanje ustanova. Visoko učilište osnovano prema ovome Zakonu i propisima koji se odnose na osnivanje ustanova može započeti obavljanje djelatnosti i izvođenje određenih studija nakon upisa u Upisnik visokih učilišta i registar ustanova pri trgovačkom sudu.⁶⁷ Upis visokog učilišta u Upisnik obavlja se na temelju dopusnice koja se izdaje visokom učilištu.⁶⁸

Prema čl. 7. Pravilnika o sadržaju dopusnice te uvjetima za izdavanje dopusnice za obavljanje djelatnosti visokog obrazovanja, izvođenje studijskog programa i reakreditaciju visokih učilišta suglasnost na osnivanje izdat će se novom veleučilištu ili visokoj školi koje posjeduje:

- 1.pozitivnu preporuku Agencije o opravdanosti osnivanja visoke škole ili veleučilišta u skladu sa strateškim dokumentom mreže visokih učilišta;
- 2.ugovor s već postojećim visokim učilištem o zajedničkom izvođenju studijskog programa koji ima dopusnicu;
- 3.osnivački akt;
- 4.elaborat o osnivanju koji sadrži studiju o opravdanosti osnivanja i izvođenja predloženih studijskih programa, a u izradi kojeg su sudjelovali i nastavnici iz sustava visokog obrazovanja izabrani u znanstveno-nastavna, umjetničko-nastavna ili nastavna zvanja u znanstvenom ili umjetničkom polju u kojem će se izvoditi studijski program;

⁶⁶ Šoljan, 2007.

⁶⁷ Zakon o znanstvenoj djelatnosti i visokom obrazovanju, 2003.

⁶⁸ www.mzos.hr [19. lipnja 2016.]

5.dokaze o osiguranju odgovarajućeg prostora i opreme.

Prema istom članku, stavak 2, za osnivanje privatnih veleučilišta ili visokih škola uz uvjete iz stavka 1. ovog članka potrebna je bankarska garancija o osiguranim sredstvima za početak obavljanja djelatnosti te nastavak i završetak studija u slučaju prestanka rada ili prestanka izvođenja određenog studijskog programa u korist postojećeg visokog učilišta s kojim ima sklopljen ugovor u skladu sa stavkom 1. točkom 2. ovog članka.⁶⁹

U Republici Hrvatskoj trenutno djeluje 28 privatnih visokih učilišta, od čega 2 sveučilišta, 4 veleučilišta te 22 visoke škole.⁷⁰ Libertas međunarodno sveučilište prvo je privatno sveučilište,⁷¹ drugo sveučilište je Hrvatsko katoličko sveučilište, VERN' je prvo privatno veleučilište.⁷²

Slijedi popis svih privatnih visokih učilišta prema podacima Agencije za znanost i visoko obrazovanje⁷³

1. DIU Libertas međunarodno sveučilište
2. Hrvatsko katoličko sveučilište
3. Veleučilište Baltazar Zaprrešić
4. Veleučilište Hrvatsko Zagorje Krapina
5. Veleučilište Velika Gorica
6. Veleučilište VERN
7. Edward Bernays Visoka škola za komunikacijski menadžment
8. Politehnika Pula – Visoka tehničko-poslovna škola s pravom javnosti
9. RIT Croatia
10. RRiF Visoka škola za financijski menadžment
11. Teološki fakultet „Matija Vlačić Ilirik“ s pravom javnosti
12. TV Akademija – Visoka škola multimedijjskih i komunikacijskih tehnologija u Splitu
13. Visoka poslovna škola „Libertas“
14. Visoka poslovna škola „PAR“
15. Visoka poslovna škola „Zagreb“
16. Visoka poslovna škola s pravom javnosti, Višnjan

⁶⁹ Pravilnik o sadržaju dopusnice te uvjetima za izdavanje dopusnice za obavljanje djelatnosti visokog obrazovanja, izvođenje studijskih programa i reakreditaciju visokih učilišta, 2010.

⁷⁰ www.azvo.hr [21. lipnja 2016.]

⁷¹ www.libertas.hr [21. lipnja 2016.]

⁷² www.vern.hr [21. lipnja 2016.]

⁷³ www.azvo.hr [21. lipnja 2016.]

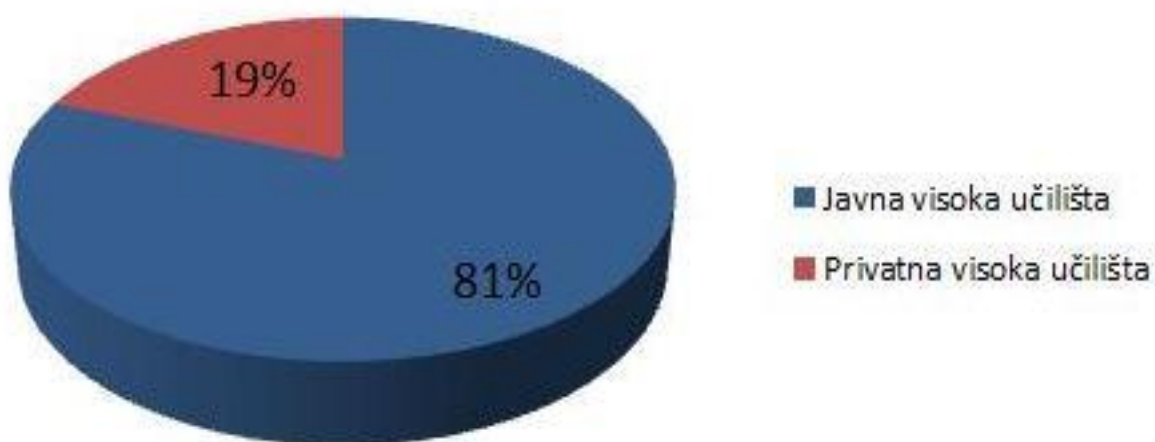
17. Visoka škola međunarodnih odnosa i diplomacije Dag Hammarskjöld
18. Visoka škola tržišnih komunikacija „Agora“
19. Visoka škola za ekonomiju, poduzetništvo i upravljanje „Nikola Šubić Zrinski“
20. Visoka škola za informacijske tehnologije u Zagrebu
21. Visoka škola za inspekcijski i kadrovski menadžment
22. Visoka škola za menadžment i dizajn „Aspira“
23. Visoka škola za primijenjeno računarstvo „Algebra“
24. Visoka škola za sigurnost
25. Visoka tehnička škola u Bjelovaru
26. Visoko evanđeosko teološko učilište u Osijeku
27. Visoko učilište „Effectus“ – visoka škola za financije i pravo
28. Zagrebačka škola ekonomije i managementa

5.2 PROGRAMSKA DIVERZIFIKACIJA

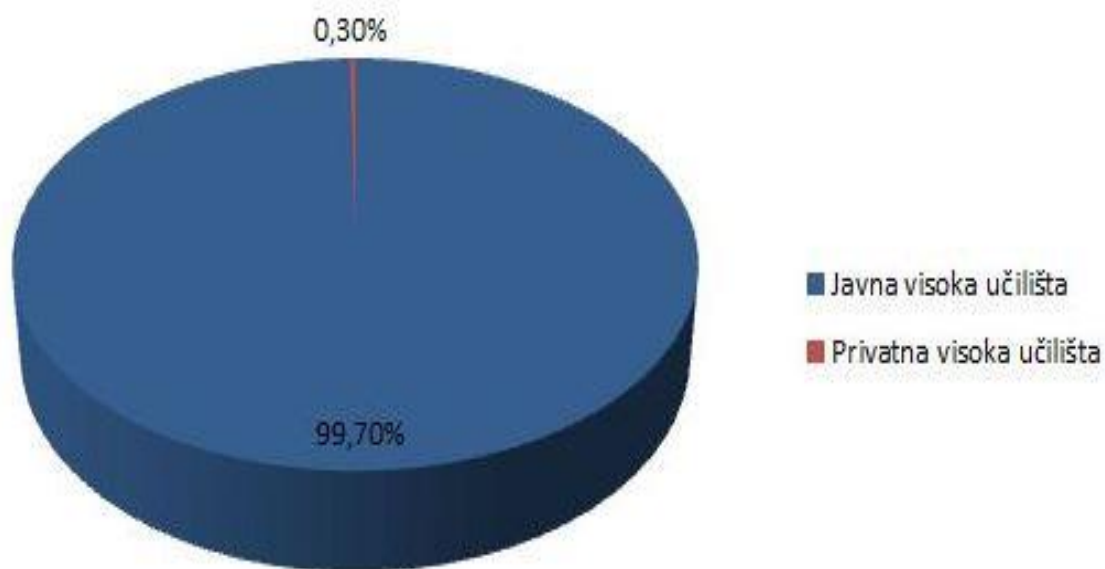
Vrste studija su sveučilišni i stručni studij. Sveučilišni studij osposobljava studente za obavljanje poslova u znanosti, umjetnosti i visokom obrazovanju, u poslovnom svijetu, javnom sektoru i društvu općenito te ih osposobljava za razvoj i primjenu znanstvenih, umjetničkih i stručnih dostignuća. Stručni studij pruža studentima primjerenu razinu znanja i vještina koje omogućavaju obavljanje stručnih zanimanja i osposobljava ih za neposredno uključivanje u radni proces.⁷⁴ U Republici Hrvatskoj su samo dva privatna sveučilišta, koja sveučilišno obrazovanje pružaju jakom malom postotku studenata uzevši u obzir ukupnu studentsku populaciju koja prima sveučilišno obrazovanje. Privatna učilišta orijentirana su, dakle, na stvaranje radne snage za potrebe tržišta rada, a ne na znanstveni razvoj zemlje i istraživački rad. Na sljedećim slikama vidljiv je postotak studenata stručnog i sveučilišnog obrazovanja kod javnih i privatnih učilišta.

⁷⁴ Zakon o znanstvenoj djelatnosti i visokom obrazovanju, 2003.

Slika br. 5: Udio studenata stručnih studija na javnim i privatnim učilištima⁷⁵

Slika br. 6: Udio studenata sveučilišnih studija na javnim i privatnim visokim učilištima⁷⁶

⁷⁵ www.azvo.hr [6. srpnja 2016.]

⁷⁶ Ibidem [6. srpnja 2016.]

Tablica br. 4: Ukupan broj studenata po tipu studija i tipu visokih učilišta⁷⁷

Tip studija	2008/09	2009/10	2010/11	2011/2012	2012/13	2013/14
Stručni studij	56831	58249	62517	63240	59624	55050
Javna visoka učilišta	45907	46298	47672	48170	45317	39065
Privatna visoka učilišta	10924	11951	14845	15070	14307	15985
Sveučilišni studij	128767	127058	131534	134178	128661	123626
Javna visoka učilišta	128669	126929	131371	133984	128274	122882
Privatna visoka učilišta	98	129	163	194	387	744
Ukupno:	185598	185307	194051	197418	188285	178676

Kako je već ranije spomenuto, privatnim visokim učilištima u Republici Hrvatskoj može se prigovoriti niska razina programske diverzifikacije. Bez obzira na datum osnutka privatni sektor najčešće osniva učilišta koja nude obrazovanje iz ekonomije i srodnih disciplina. Humanističko i umjetničko područje najmanje su zastupljeni. „Naglašena sklonost privatnih visokih učilišta prema ekonomskom usmjerenju te opća insuficijencija interesa za druga tehnička, društvena i biomedicinska područja sugerira spoznaju da osnivači visokih privatnih učilišta očekuju interes polaznika upravo za spomenuta tržišno atraktivna obrazovna područja.“⁷⁸ Što i ne treba čuditi s obzirom da osnivači privatnih učilišta, kao i opstanak istih učilišta uvelike ovisi o zanimanju studenata za ponuđene studije. Iako znatno više studenata u Republici Hrvatskoj studira na javnim učilištima, te u svoj odabir uključuje često i tržišno neisplative studije, postavlja se pitanje ishoda u društvu u slučaju jednolične ponude koja se vodi kriterijem isplativosti.

Sljedeća tablica daje uvid u zastupljenost studenata na različitim znanstvenim područjima na privatnim učilištima u Republici Hrvatskoj.

Tablica br. 5: Broj studenata po područjima od akademske godine 2008./09. do 2013./14.⁷⁹

Znanstveno područje	2008./2009.	2009./2010.	2010./2011.	2011./2012.	2012./2013.	2013./2014.
Tehničke znanosti	2763	3189	3902	3562	3767	5039
Biomedicina i zdravstvo		53	162	246	375	1385
Društvene znanosti	7969	8454	10428	10749	9789	9445
Humanističke znanosti	98	109	136	155	199	161
Umjetničko područje					35	75
Interdisciplinarna područja znanosti	192	275	380	552	529	624
Ukupno	11022	12080	15008	15264	14694	16729

⁷⁷ www.azvo.hr [6. srpnja 2016.]

⁷⁸ Barić, Obadić, 2013.

⁷⁹ www.azvo.hr [6. srpnja 2016.]

Vidljiva je podzastupljenost programa humanističkog i umjetničkog obrazovanja, a prevladavaju programi društvenog i tehničkog obrazovanja. Uistinu se da zaključiti da su osnivači privatnih visokih učilišta vođeni logikom profitabilnosti nauštrb programske diverzifikacije.

Procvat privatnih visokih učilišta koja nude obrazovanje iz područja ekonomije i srodnih znanosti dio je suptilne obrazovne reforme koja se može uočiti i diljem drugih zemalja. U takve obrazovne sustave sve više ulazi paradigma obrazovanja koja naglasak stavlja na „kompetencije, ishode i postignuća, od kojih su inicijativnost, poduzetnost i fleksibilnost najviše naglašene. Tako se svođenjem obrazovanja na izobrazbu zbiva nagli, radikalni zaokret u poimanju svrhe obrazovanja te izostavlja momenat humanističkoga u odgoju i obrazovanju.“⁸⁰ Izostavlja se cilj cjelokupnog razvoja čovjeka te nadomješta idejom obrazovanja koje podilazi tržištu i ispunjava njegove potrebe. Kako je već navedeno, u obrazovnom sustavu koji teži komodifikaciji znanja umjetničko i humanističko obrazovanje ostaje marginalizirano.

Obrazovanje na privatnim visokim učilištima, ali ne samo na njima, nego na svim učilištima koja se podređuju potrebama tržišta rada daleko je od Humboldtovog ideala obrazovanja kao posljednje svrhe čovjekova opstanka. No, ovdje je poseban naglasak na privatnim visokim učilištima poradi njihove jednolične ponude obrazovanja koje se doima kao „potrošna roba lako probavljiva i lako ispostavljiva radi potreba tržišta rada. I čovjek tako postaje jedinkom bez osobnosti, uvijek spremnom učiti i staviti svoje snage na raspolaganje potrebama tržišta koje se mijenjaju enormnom brzinom.“⁸¹

Nussbaum upozorava na krizu obrazovanja koja se događa širom svijeta, a koja je vođena idejom da obrazovanje treba upotrijebiti za gospodarski rast. U takvim okolnostima države idu za profitom te oblikuju obrazovne sustave koji zanemaruju vještine koje su potrebne kako bi se demokracije održale na životu. Ti obrazovni sustavi naglasak stavljaju na prirodne i tehničke znanosti, a u slučaju hrvatskih privatnih učilišta one ekonomske, što potiskuje humanističko i umjetničko obrazovanje. A sposobnosti ključne za zdravlje svake demokracije poput kritičkog mišljenja i pristupanja globalnim problemima iz perspektive građanina svijeta, vezuju se uz humanistiku i umjetnosti. „Ako se taj trend nastavi, nacije diljem svijeta uskoro će stvarati generacije korisnih strojeva umjesto potpunih građana koji mogu misliti za sebe, kritički se

⁸⁰ Rupčić, 2015.

⁸¹ Ibidem

postaviti spram tradicije i razumjeti značenje patnji druge osobe kao i njezinih postignuća.“ Promjene se, dakle, očituju u odstranjivanju humanistike i umjetnosti, jer su smatrane beskorisnima za stvaranje konkurentnosti na globalnom tržištu.⁸²

5.3 SOCIJALNA PRAVEDNOST PRIVATNOG VISOKOG OBRAZOVANJA U REPUBLICI HRVATSKOJ

Socijalna pravednost je multidimenzionalan pojam. U kontekstu obrazovanja možemo govoriti o ekonomskoj, kulturnoj i političkoj dimenziji socijalne pravednosti. Uzimajući u obzir cjelokupan sustav školovanja bitno je istaknuti da odrednica privatnoga ili javnoga u jednoj dimenziji može pospješivati socijalnu pravednost, a u drugoj je pak smanjivati. Stoga se ne može niti jedan sustav obrazovanja odrediti kao isključivo socijalno pravedan, zanemarujući pritom kompleksnost pojma socijalna pravednost. U ovom slučaju govorimo o utjecaju privatnog obrazovanja na socijalnu pravednost. Privatizacija obrazovanja često znači i povećana privatna ulaganja u obrazovanje, te kao takva negativno utječe na ekonomsku dimenziju socijalne pravednosti. Na primjer, ako se škole oslanjaju na privatna ulaganja, veća je vjerojatnost da će tražiti veća sredstva nego ekonomski slabije javne škole. Također, ako ulaganje roditelja igra važnu ulogu u školovanju, veća je vjerojatnost da će djeca roditelja s boljim primanjima imati pristup tim školama. No, s druge strane privatne škole su nerijetko usmjerene na određene religijske, etničke ili koje druge skupine djece, te kao takve doprinose priznavanju manjina i smanjuju socijalnu nepravdu. U tom slučaju privatizacija obrazovanja može imati pozitivnu ulogu. Treća dimenzija socijalne pravednosti je politička i ona obuhvaća područje donošenja odluka. Privatizacijom obrazovanja odluke ne donose predstavnici društva, vlasti nego privatnici. U demokratskom uređenju društva takva pojava može imati negativan utjecaj na socijalnu pravednost, jer određenim skupinama ljudi ukida zastupništvo.⁸³ U kontekstu visokog obrazovanja u Republici Hrvatskoj najdiskutabilnija dimenzija socijalne pravednosti je ona ekonomska. Veliki udio studenata koji studiraju uz plaćanje školarina te mali udio studenata koji primaju stipendije svjedoči socijalno neosjetljivom visokom obrazovanju. Situacija na javnim visokim učilištima je loša, ali ona na privatnima je puno gora. Državno stipendiranje je uskraćeno, školarine se uglavnom plaćaju, a cijena tih školarina je veća od prosječnih školarina na javnim učilištima.

⁸² Nussbaum, 2012., str. 17-18.

⁸³ Power, Taylor, 2013.

U nastavku slijedi tablični prikaz prosječnog iznosa školarina nekoliko privatnih visokih učilišta u Republici Hrvatskoj. Navedeni podaci upućuju na vjerojatnost otežanog ili uskraćenog pristupa privatnim učilištima za ekonomski ugrožene društvene skupine.

Tablica 6. Privatna visoka učilišta u 2010/2011.g., studijsko područje i godišnje školarine⁸⁴

Privatno visoko učilište	Područje	Godišnja školarina
Politehnika Pula	inženjerstvo, poslovna ekonomija	7500, 18.000-25.000
Visoka politehnička škola	poslovna ekonomija, tehnika, film	30.000-35.000
Visoka škola za sigurnost	sigurnost i zaštita	2600 €
Visoka škola Kairos	odnosi s javnošću	20.860-20.900
Visoka novinarska škola	novinarstvo	27.900-36.750
Američka visoka škola za menadžment i tehnologiju	poslovna ekonomija	5600 €
Visoka poslovna škola	poslovna ekonomija	40.000-48.000
Zagrebačka škola za menadžment	poslovna ekonomija	22.000
Visoka škola Adam Krčelić	poslovna ekonomija	19.000
Zagrebačka škola ekonomije i menadžmenta	poslovna ekonomija	5.100-10.000 €
Veleučilište Hrvatsko zagorje	poslovna ekonomija, informatika	15.000-18.000
Visoka škola AGORA	poslovna ekonomija	32.000-40.000
Visoka poslovna škola Minerva	poslovna ekonomija	26.900
Visoka poslovna škola Libertas	poslovna ekonomija	33.000
Visoka škola N. Š. Zrinski	poslovna ekonomija	26.800
Visoka poslovna škola Utilus	poslovna ekonomija	25.000-28.000
Visoko učilište Algebra	računarstvo	22.700
RRiF Visoka škola za financijski menadžment	poslovna ekonomija	32.000
Visoka poslovna škola	poslovna ekonomija	19.950
Visoka škola za menadžment i dizajn Aspira	poslovna ekonomija, menadžment	27.800
Visoko evanđeosko teološko učilište	teologija	6000-9000
Visoka škola međunarodnih odnosa i diplomacije Dag Hammarskjöld	međunarodni odnosi, diplomacija	35.000-39.000
Effectus – visoka škola za financije i pravo	poslovna ekonomija	25.000-29.000
VERN	poslovna ekonomija preddipl. i dipl.	27.900-36.750-45.000
Veleučilište Velika Gorica	tehnika, informatika	13.500-18.000-25.000

⁸⁴ Filipić, str. 107.

Na stranicama Instituta za razvoj obrazovanja navodi se da u Hrvatskoj ne postoje kršenja ljudskih prava koja se sastoje od direktnih zabrana upisa na visoka učilišta na temelju rase, spola, invaliditeta ili drugih obilježja, ali je činjenica da postoji niz „indirektnih“ prepreka koje onemogućavaju jednak pristup visokom obrazovanju određenim društvenim skupinama. Prema njima dostupnim analizama, u Hrvatskoj je visoko obrazovanje najnedostupnije osobama iz obitelji s nižim primanjima, učenicima iz strukovnih škola, osobama s invaliditetom i pripadnicima romske nacionalne manjine.⁸⁵ Navedeno se odnosi i na javno i na privatno visoko obrazovanje u Republici Hrvatskoj.

Socijalna pravednost i uključenost ranjivih skupina u sustav visokog obrazovanja utječe na:

- a) Društvenu pravdu - obrazovni uspjeh ne bi trebao ovisiti o uvjetima i okolnostima života pojedinca, kao ni o osobnim karakteristikama jer je to izvan kontrole pojedinca. To se odnosi na socioekonomske karakteristike studenta, rod, rasu, pripadnost određenoj etničkoj skupini itd. Rizik neulaska i nezavršavanja visokog obrazovanja povezan je upravo s otežanim socijalnim uključivanjem.
- b) Razvoj gospodarstva – širenje pristupa visokom obrazovanju za ranjive skupine studenata dovodi do maksimalnoga korištenja i razvoja ljudskog potencijala, čime se pridonosi kompetitivnosti i razvoju gospodarstva temeljenog na znanju.
- c) Razvoj društva – povećanjem udjela visokoobrazovanih u ukupnoj populaciji, osobito uključivanjem ranjivih skupina u visoko obrazovanje, pridonosi se ukupnom razvoju društva koje karakteriziraju viši stupanj socijalne kohezije i uzajamnog povjerenja, aktivnija participacija u političkom životu i razvoju zajednice.⁸⁶

5.4 OKVIR ZA VREDNOVANJE PRIVATIZACIJSKIH PROGRAMA⁸⁷

Za vrednovanje bilo kakvog oblika provedene privatizacije u školskom sustavu moguće je koristiti četiri kriterija, odnosno postaviti četiri pitanja koja nastoje otkriti kako novonastale promjene utječu na slobodu izbora, je li sustav učinkovit i pravedan te pridonosi li socijalnoj koheziji. Iako nisu striktno namijenjena procjeni novoosnovanih privatnih visokih učilišta, u

⁸⁵ www.iro.hr [10. listopada 2016.]

⁸⁶ Šćukanec, 2015.

⁸⁷ Belfield, Levin, 2002.

ovom slučaju bit će predstavljena upravo kao takva. U nastavku će svaki kriterij biti detaljnije objašnjen te će biti doveden u vezu sa zbivanjima na sceni hrvatskog visokog obrazovanja.

5.4.1 Sloboda izbora

Za roditelje koji biraju školu svojoj djeci, u ovom slučaju za studente sloboda izbora vrijednost je sama po sebi. Ovaj kriterij često koriste zagovornici privatizacije obrazovanja, jer sloboda izbora u paleti široke ponude studentima omogućava da izaberu visoko učilište koje je u mogućnosti ispuniti njihova očekivanja. Sloboda izbora kriterij je koji ima veliku važnost stoga jer veliki naglasak stavlja na privatnu dobit od obrazovanja, na pojedinca i njegove želje. Veća sloboda izbora može doprinijeti i većoj odgovornosti obrazovnog sustava prema onima koji koriste njegove usluge. Kako će studenti radije birati učilišta koja pružaju kvalitetniju obrazovnu uslugu, tako će i odgovornost prema kvaliteti usluge ostati velika, kako ne bi došlo do smanjenja broja studenata.⁸⁸

Gledano iz konteksta privatnog visokog školstva u Republici Hrvatskoj može se reći da postojeći broj privatnih visokih učilišta pozitivno utječe na slobodu izbora, i to samim povećanjem ponude. Već prije spomenuta orijentiranost privatnih visokih na većinom uska područja studija ekonomije, menadžmenta i slično s druge strane ne pruža mnogo izbora u ponudi privatnog obrazovanja. Pristup privatnim visokim učilištima, donekle je pak otežan za socijalno osjetljive skupine zbog visokih školarina. Samim time upravo je sloboda izbora privatnih učilišta kod tih skupina ugroženija nego kod drugih.

5.4.2 Produktivna učinkovitost

„Učinkovitost obrazovanja može se definirati kao izlazni rezultat posebnog pregleda ili analize koji se mjeri razinom postignuća posebnih ciljeva obrazovanja odnosno razinom na kojoj je visoko učilište ispunito posebne ciljeve. Drugim riječima učinkovitost obrazovanja je izlazni rezultat koji mjeri razinu kvalitete određenog visokog učilišta. Učinkovitost ili efektivnost

⁸⁸Belfield, Levin, 2002.

razlikuje se od efikasnosti po tome što efikasnost mjeri veličinu izlaznog rezultata odnosno korištenih inputa.“⁸⁹

Pokazatelje kvalitete obrazovnog procesa visokih učilišta moguće je odrediti korištenjem sljedećih parametara:

- ukupan broj upisanih studenata,
- broj studenata na prvoj godini,
- broj studenata koji su diplomirali,
- prosječna duljina studiranja,
- prosječna ocjena studiranja,
- odustajanje studenata,
- broj zaposlenih u znanstveno-nastavnim zanimanjima,
- ukupne nastavne obveze studenata.⁹⁰

Za mjerenje kvalitete i uspješnosti svih aktivnosti koje se odvijaju na visokim učilištima moguće je koristiti sljedeće parametre:

- broj prijavljenih studenata s obzirom na upisne kvote,
- bodove stečene u razredbenom postupku koji su potrebni za upis,
- radno opterećenje znanstveno-nastavnog osoblja,
- stope zapošljavanja diplomiranih studenata,
- ugovore i raspoloživa sredstva za provedbu istraživanja,
- broj objavljenih članaka i studija,
- omjer studenata i znanstveno-nastavnog osoblja,
- prihode i rashode učilišta,
- opremu i namještaj učilišta i odjela.⁹¹

Kako bi se vrednovao privatizacijski proces, odnosno privatna visokoškolska ustanova potrebno je utvrditi da je ona učinkovita u obavljanju obrazovne djelatnosti. U ekonomskim krugovima nerijetko vlada mišljenje da privatni sektor učinkovitije koristi sredstva od javnoga. Stoga bi privatizacija mogla unaprijediti učinkovitost. Privatni sektor je za razliku od javnoga

⁸⁹ Horvat Novak, Hunjet, 2015.

⁹⁰ Ibidem

⁹¹ Ibidem

pod većim pritiskom te nastoji da bude učinkovit inače bi mogao propasti. Dok javni sektor financira država, privatni je uvelike ovisan o svojim ulagačima i studentima.⁹²

Ono što je karakteristično za europske zemlje, pa tako i Republiku Hrvatsku, dominacija je javnih učilišta po kvaliteti. Kvaliteta mnogih privatnih učilišta je upitna jer se čini da su „usmjereni ka zadovoljavanju potražnje u područjima u kojima je cijena pružanja znanja niska.“ Također, pri upisu studenata javna učilišta imaju više standarde od privatnih, čija se upisna politika temelji na školarinama te privlači studente skromnijih sposobnosti koji nisu uspjeli zadovoljiti kriterije na javnim učilištima. Ipak, „zagovornici ideje o privatnom visokom obrazovanju smatraju da se na tim visokim učilištima osigurava kvalitetnija nastava kroz rad u malim grupama, individualni kontakt nastavnika sa svakim studentom te da se za obrazovni proces koriste adekvatan prostor i oprema.“⁹³

5.4.3 Pravednost

Pitanje nepravednosti u pristupu visokom obrazovanju jedno je od ključnih pitanja obrazovnih politika. Zbog složenosti tematike umjesto pojma nepravednost sve se češće koristi pojam „proširivanje sudjelovanja u visokom obrazovanju.“ A za skupine kojima je pristup otežan ili onemogućen koristi se termin „podzastupljene skupine.“ „Na međunarodnoj razini sve glavne skupine dionika u području visokog obrazovanja objavile su deklaracije, priopćenja i dokumente u kojima naglašavaju odgovornost nadležnih institucija i visokih učilišta za proširivanje sudjelovanja u visokom obrazovanju.“ Ključnu ulogu u inicijativama koje su poduzete predstavlja promišljanje o strukturi studentskog tijela kojem će se otvoriti pristup visokom obrazovanju, načinima na koje će se to učiniti i načinima integracije podzastupljenih skupina u sustav visokog obrazovanja. Nije dovoljno samo identificirati one dijelove populacije kojima je uskraćen pristup visokom obrazovanju, potrebno je i istražiti uzrok. „Među najčešće spominjane uzroke smanjenog pristupa spadaju nedostatak financijske potpore ili strah od duga zbog kreditiranja studija.“⁹⁴

⁹² Belfield, Levin, 2002.

⁹³ Barić, Obadić, 2013.

⁹⁴ Farnell, Kovač, 2010.

Jednakost pristupa obrazovanju bez obzira na spol, rasu, socijalno stanje, geografski položaj univerzalno je prihvaćen cilj.⁹⁵ Povećanje nejednakosti pristupa visokom obrazovanju može biti povećano privatizacijom obrazovanja, napose ako privatna visoka učilišta odrede visoke cijene školarina. U Hrvatskoj je to nerijetko slučaj pa se stoga može reći da je pristup privatnom visokom školstvu za studente slabijeg imovinskog stanja ograničen. Kao što je prethodno navedeno, najčešće podzastupljena skupina ona je socioekonomski ugroženija. No, postotak privatnih učilišta koji naplaćuju visoku školarinu nizak je s obzirom na cjelokupnu mrežu javnih i privatnih visokih učilišta, stoga se ne može ni govoriti o visokoj stopi nepravednosti.

5.4.4 Socijalna kohezija

Škole kroz svoju djelatnost trebaju promicati društvena dobra, studentima omogućiti obrazovna iskustva koja će ih pripremiti za sudjelovanje u društvenim, političkim i ekonomskim institucijama društva. U demokratskim društvima cilj je da članovi savladaju vještine i znanja potrebna za građansku participaciju, ali i pouče se o vlastitoj odgovornosti, demokratskom načinu života kako bi jednoga dana mogli preuzeti svoju ulogu u društvu. Imajući u vidu sve navedeno, dolazimo do četvrtog kriterija za vrednovanje privatizacije, a to je socijalna kohezija. Različit način obrazovanja, drugačija iskustva mogu otežati poistovjećivanje individualaca s onima koji nisu imali ista školska iskustva. No, proizvodnja društvenih dobara, a samim time i veća socijalna kohezija, događa se ukoliko su studenti poučavani socijalizacijskim vještinama i građanskom ponašanju. Navedeno nije isključeno kod privatnih škola, iako protivnici privatizacije ističu da će tržišno natjecanje ponajprije dovesti do razdora, umjesto do kohezije u društvu. Oni ističu da će prvi izbor biti one škole koje su usmjerene na generiranje privatnih dobara, a ne društvenih.⁹⁶

Orijentiranost privatnih visokih učilišta u Republici Hrvatskoj na ostvarenje profita zasigurno i privatnu dobit od obrazovanja, društvenu dobit stavlja po strani. Pitanje učinka privatnih učilišta kakva se razvijaju na području Europe, samim time i Hrvatske na društvo i društvenu koheziju je neistraženo, ali i relativno svježije da bi se moglo dati potkrijepljen odgovor.

⁹⁵ Belfield, Levin, 2002.

⁹⁶ Ibidem

6 ZAKLJUČAK

Privatizacija je pojava koja je uzela maha u modernom društvu, neovisno o obrazovanju. Razne usluge i cijela područja - ne samo gospodarstva, već i ostalih strukturalnih odrednica društva - različitim su procesima privatizacije prestali biti državno i društveno te postali privatno vlasništvo. Utjecaj globalnog povezivanja temeljen na novim ideologijama i vrijednostima pridonosi širenju privatizacije. Stoga je ona postala bitna ideološka, ekonomska i politička pojava, koja ima svoje zagovornike i protivnike.

Koncept modernog obrazovanja, začet krajem 18. i početkom 19. stoljeća – s ciljem širenja prosvijećenosti i jednakosti – u stvarnosti je pokazao da služi interesima vodeće strukture društva te da ne uspijeva ostvariti proklamirane ciljeve usmjerene na ostvarenje koncepta jednakosti (usp. Cummings, 2009). Recentne obrazovne politike su, uz stalno rastuću globalizaciju, uvelike pod utjecajem **neoliberalne ideologije** pa se ciljevi određuju pragmatički i moraju poslužiti što uspješnijem gospodarskom i socijalnom statusu društva. Sve se više kao najvažniji ističu uspjeh i učinkovitost, a školski se sustav procjenjuje prema njegovoj rentabilnosti / isplativosti uloženog novca u odnosu na postignuti školski uspjeh. Novac uložen u školske sustave mora se isplatiti, a takav pristup obrazovnoj politici rezultira, uz ostalo, sve većom selekcijom i plaćanjem školovanja, čime obrazovni sustav u konačnici doprinosi marginalizaciji i socijalnoj izvalaštenosti.

Privatizacija obrazovanja jedna je od ključnih promjena u obrazovnoj politici zemalja središnje i istočne Europe od 90-ih godina 20. stoljeća (uz nju, još i financiranje, decentralizacija odgovornosti, strukturalne reforme / promjene u sustavu, reforma kurikuluma, evaluacija).

U Hrvatskoj, privatizacija visokog obrazovanja je – za razliku od dijela zapadnih zemalja u kojima je privatno visoko školstvo s dugom (višestoljetnom) tradicijom i vrlo razvijeno (primjeri: Velika Britanija i SAD) - relativno novija pojava, na društvenoj sceni pomalo samozatajna. O radu privatnih visokih učilišta u Republici Hrvatskoj u javnosti se ne zna mnogo. Teško je naići na podatke koji bi doprinijeli stvaranju slike o sustavu privatnog visokog obrazovanja. Moguća je tek posjeta matičnim internetskim stranicama učilišta iz koje se stječe bljedunjav dojam. Ovaj rad ujedno je i pokušaj da se kaže nešto više o temi koja je u hrvatskom društvu neistražena, marginalizirana, ali ipak za hrvatski napredak i razvoj bitna. Bitna, jer su javne politike znatnim dijelom fokus stavile na obrazovanje i njegov potencijal pri stvaranju ljudskog kapitala, koji je glavna „sirovina“ 21. stoljeća. Prema tome, bitni su podaci o radu svih obrazovnih ustanova, uvjetima u kojima rade, načelima na kojima počivaju, korisnicima

koje obrazuju, itd. Osobito je značajno tercijarno obrazovanje, kao svojevrsni glavni pokretač ne samo kulturne, gospodarske i socijalne kohezije društva, već i novih inicijativa, napretka i razvoja društva. Stjecanje diplome cilj je mladih, koji u vidu imaju buduće mogućnosti zaposlenja te materijalnu i socijalnu dobit.

Hrvatska je na sebe preuzela obavezu da svima omogući jednak pristup visokom obrazovanju u skladu sa sposobnostima. Analiza privatnih visokih učilišta u Republici Hrvatskoj pokazuje kako nisu sve obrazovne institucije jednako svima dostupne.. Imajući uvid u prosječne školarine nekih učilišta, može se reći da ona definitivno nisu skrojena po mjeri siromašnijih i socijalno ugroženih učenika. Uz to, značajan nedostatak većine privatnih učilišta u Republici Hrvatsko je ograničena ponuda, uglavnom usredotočena na ekonomske i srodne znanosti pa su ostali vezani za javnu ponudu koja je ionako opterećena.

Jedno od ključnih pitanja svake obrazovne politike je **uniformiranost vs. pluralizam u obrazovanju**; odluka je li prihvatljivije izvrsno obrazovanje za neke članove društva ili manje izvrsno jednako obrazovanje za sve. Iako sve obrazovne politike teže izvrsnom obrazovanju za sve, to nužno uključuje i uvažavanje svih socio-kulturnih i ostalih nejednakosti u društvu, a u ovom se slučaju nedostatan novac pokazuje kao nepremostiva razlika (studentski krediti i stipendije u Hrvatskoj su još uvijek malobrojni i relativno nepovoljni). Privatizacija visokoškolskog obrazovanja, kako u drugim zemljama tako i u Republici Hrvatskoj, vjerojatno ima još negativnih strana, no to je tema za dublje i pomnije istraživanje.

Potrebno je istaknuti i pozitivan doprinos koji privatna visoka učilišta daju hrvatskom društvu. Pojedinačne, izdvojene i u velikoj mjeri neovisne, privatne visokoškolske institucije - za razliku od dobrim dijelom unificiranog javnog sektora - nude jedinstvene pristupe, kojima nastoje zadovoljiti specifične potrebe pojedinaca; karakterizira ih veća diverzifikacija (čak i u slučaju velikog broja gotovo istovrsnih poslovnih visokih škola) i – u nastojanju da budu što konkurentniji - težnja k višoj kvaliteti (Beauchamp, 2009). Zbog toga, za tržište rada pripremaju visoko kvalificirane osobe, pripremljene za izazove suvremenog društva.. Svojom prisutnošću na akademskoj sceni, konkuriraju javnim učilištima i tako kod njih potiču izvrsnost u radu. Nude dodatan izbor za visokoškolsko obrazovanje, priliku za one koji nisu uspjeli u sustavu javnoga obrazovanja.

Ideološki, svatko ima slobodu izbora po vlastitom nahođenju. Ekonomski, privatno visoko obrazovanje u Republici Hrvatskoj skupo je i, na žalost, većini hrvatske populacije teško ili potpuno nedostupno.

Pedagoški, iako značajno proširuje i obogaćuje akademsku ponudu te je dobrodošao, proces privatizacije i razvoj privatnog visokog školstva u Hrvatskoj još je ne(dovoljno)prepoznato pitanje recentnog razvoja i problem za nova istraživanja.

LITERATURA

Babić, Z., Matković, T., Šošić, V. (2006) Strukturne promjene visokog obrazovanja i ishodi na tržištu rada. Privredna kretanja i ekonomska politika [online], 16 (108). Dostupno u: Hrčak [29.svibnja 2016.]

Barić, V., Obadić A. (2013) Odnos javnih i privatnih ekonomskih učilišta – svjetski trendovi i praksa u Hrvatskoj. U: Čavrak, V., Gelo, T., ur. (2013) Zbornik radova znanstvene konferencije Ekonomsko obrazovanje u Republici Hrvatskoj – jučer, danas, sutra. Zagreb: Ekonomski fakultet, str. 57-85.

Beauchamp, E. R. (ed.) (2009): *Comparative Education Reader*. New York and London: Routledge Falmer.

Belfield, C.R., Levin, H.M. (2002). Education privatization: causes, consequences and planning implications, *Fundamentals of educational planning*. [online] UNESCO: International Institute for Educational Planning, Paris. URL: <http://www.unesco.org/iiep/PDF/Fund74.pdf> [26. srpnja 2016.]

Bilten savjeta Veleučilišta VERN (2012) Javno i privatno u visokom obrazovanju RH. URL: <http://www.vern.hr/docs/informacijski-paket/bilten-3-HR.pdf> [13. rujna 2016.]

Bognar, L., Matijević, M. (1993) Didaktika. Zagreb: Školska knjiga

Crnković, B., Požega, Ž. (2007) Fourth Interdisciplinary Symposium „Interdisciplinary Management Research IV“: proceedings / Barković, D.; Runzheimer, B. (ur.). – Osijek; Pforzhei: Faculty of Economics, Strossmayer University; Hochschule, University of Applied Sciences, 124-138.

Cummings, W. K. (2009): The Limits of Modern Education. U: Beauchamp, E. R. (ed.) (2009): *Comparative Education Reader*. New York and London: Routledge Falmer, 277 – 297.

Doolan, K., Dolenc, D., Domazet, M. (2012) Hrvatski sustav financiranja visokog obrazovanja u europskom kontekstu: komparativna studija. Zagreb: Institut za razvoj obrazovanja. URL: http://iro.hr/userdocs/File/ACCESS-glavni/2%20ACCESS_Financiranje_visokog_obrazovanja_web.pdf [18. listopada 2016.]

Drinkworth, A.(2016) The Advantages & Disadvantages of Studying at a Private University [online]. URL: <http://education.seattlepi.com/advantages-disadvantages-studying-private-university-1056.html> [11. kolovoza 2016.]

- Durkheim, E. (1996) *Obrazovanje i sociologija*. Zagreb: Societas, Zavod za sociologiju
- Duženić, I., Čeh Časni, A., Lazibat, T. (2015) Istraživanje percepcija studenata o kvaliteti usluge visokog obrazovanja. *Croatian Journal of Education: Hrvatski časopis za odgoj i obrazovanje* [online], 17 (4). Dostupno u: Hrčak [19. listopada 2016.]
- Farnell, T., Kovač, V. (2010) Uklanjanje nepravednosti u visokom obrazovanju: prema politici „proširivanja sudjelovanja“ u Hrvatskoj. *Revija za socijalnu politiku* [online], 17 (2). Dostupno u: Hrčak [14. listopada 2016.]
- Filipić, P. (2014) *Anatomija destrukcije. Politička ekonomija hrvatskog visokog školstva*. Naklada Jesenski i Turk
- Galbraith, J. K. (2007) *Dobro društvo, Humani plan*. Zagreb: Algoritam.
- Gudjons, H. (1994) *Pedagogija: temeljna znanja*. Zagreb: Educa
- Horvat Novak, D., Hunjet, A. (2015) Analiza učinkovitosti visokog obrazovanja u Republici Hrvatskoj. *Tehnički glasnik* [online], 9(4). Dostupno u: Hrčak [14. listopada 2016.]
- Klemenčić, M., Zgaga, P. (2014) Public-Private Dynamics in Higher Education in Western Balkans. *European Education* [online] 46 (3). Dostupno u : Academic Search Complete [29. travnja 2016.]
- Kregar, J. (2009) Komercijalizacija i privatizacija visokog obrazovanja. *Revija za socijalnu politiku* [online], 16 (2). Dostupno u: Hrčak [10. svibnja 2016.]
- Levy, D.C. (2010) The Global Growth of Private Higher Education. *ASHE Higher Education Report* [online], 36 (3). Dostupno u: Academic Serach Complete [14. svibnja 2016.]
- Levy, D. C. (2012) How Important Is Private Higher Education in Europe? A Regional Analysis in Global Context. *European Journal of Education* [online], 47 (2). Dostupno u: Academic Search Complete [28. travnja 2016.]
- Nussbaum, M., C. (2012) *Ne profitu. Zašto demokracija treba humanistiku*. AGM.
- Power, S., Taylor, C. (2013) Social justice and education in the public and private spheres. *Oxford Review of Education* [online], 39 (4). Dostupno u: Academic Search Complete [10. rujna 2016.]
- Pravilnik o sadržaju dopusnice, te uvjetima za izdavanje dopusnice za obavljanje djelatnosti visokog obrazovanja , izvođenje studijskih programa i reakreditaciju visokih učilišta (2010)

Narodne novine, 24/2010. URL: http://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2010_02_24_575.html [15. srpnja 2016.]

Rupčić, D. (2015) Humanističko obrazovanje kao posljednja svrha ljudskog opstanka. Metodčki ogledi: časopis za filozofiju odgoja [online], 22 (2). Dostupno u: Hrčak [3. listopada 2016.]

Strategija obrazovanja, znanosti i tehnologije (2014) Narodne novine. URL: http://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2014_10_124_2364.html [6. listopada 2016.]

Šćukanec, N. (2015) Kako jačati pravednost i socijalnu uključenost na visokim učilištima? Glavni nalazi i preporuke projekta E-Quality [online]. URL: http://www.ipa-equality.eu/wp-content/uploads/2015/04/E_QUALITY_01_nalazi.pdf [10. listopada 2016.]

Šćukanec, N., Sinković, M., Bilić, R., Doolan, K. i Cvitan, M. (2016) Socijalni i ekonomski uvjeti studentskog života u Hrvatskoj: Sažetak nacionalnog izvješća istraživanja EUROSTUDENT V za Hrvatsku za 2014. Zagreb: Ministarstvo znanosti, obrazovanja i sporta Republike Hrvatske. URL: http://iro.hr/userdocs/File/EUROSTUDENT%20V_Nacionalno%20izvje%C5%A1%C4%87e%20istra%C5%BEivanja%20za%20Hrvatsku%20za%202014.%20godinu_Sa%C5%BEetak.pdf [10. listopada 2016.]

Šoljan, N. N. (2007) Taksonomija svjetskih razvoja u obrazovanju: prema (de)konstrukciji pedagogije. Pedagogijska istraživanja [online], 4 (2). Dostupno u: Hrčak [11. lipnja 2016.]

Teixeira, P. N., Biscaia, R., Rocha, V., Cardoso, M. F. (2016) What role for private higher education in Europe? Reflecting about current patterns and future prospects. U: Shah, M., Sid Nair, C., ur., A Global Perspective on Private Higher Education. Elsevier, str. 13-28.

Ustav Republike Hrvatske (pročišćeni tekst) Narodne novine, 56/90, 135/97, 8/98, 113/00, 124/00, 28/01, 41/01, 55/01, 76/10, 85/10, 05/14. URL: <http://www.zakon.hr/z/94/Ustav-Republike-Hrvatske> [4. listopada 2016.]

Vuković, I. (1995) Financiranje visokoškolskog obrazovanja u Europi. Ulaganje u ljudsku inteligenciju. Zagreb: Hrvatski pedagoško-književni zbor

Zakon o znanstvenoj djelatnosti i visokom obrazovanju (2003) Narodne novine, 123/03, 198/03, 105/04, 174/04, 02/07, 46/07, 45/09, 63/11, 94/13, 139/13, 101/14, 60/15. URL:

<http://www.zakon.hr/z/320/Zakon-o-znanstvenoj-djelatnosti-i-visokom-obrazovanju> [4. listopada 2016.]

<http://data.worldbank.org/topic/education> [16. lipnja 2016.]

www.dzs.hr [16. lipnja 2016.]

www.azvo.hr [5. listopada 2016.]

<http://mozvag.srce.hr/preglednik/pregled/hr/tipvu/odabir.html> [5. listopada 2016.]

www.iro.hr (17. listopada 2016.)

www.mzos.hr [19. lipnja 2016.]

<http://stats.uis.unesco.org> [19. lipnja 2016.]

www.libertas.hr [21. lipnja 2016.]

www.vern.hr [21. lipnja 2016.]